

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Patrícia Pevalová

Veková hranica trestnej zodpovednosti
v ČR a SR

Diplomová práca

Olomouc 2017

„Prehlasujem, že som diplomovú prácu na tému Veková hranica trestnej zodpovednosti v ČR a SR vypracovala samostatne a citovala som všetky použité zdroje.“

V Olomouci dňa 24. 3. 2017

.....

Patricia Pevalová

PodĎakovanie

Rada by som sa chcela poĎakovať JUDr. et Mgr. Zdeňkovi Kopečnému za precízne a odborné vedenie pri písaní tejto diplomovej práce.

Obsah.

Zoznam použitých skratiek	5
Úvod.....	6
1 Historický vývoj od vzniku prvej Československej republiky do roku 1993.....	9
1.1 Právna úprava po roku 1918.....	9
1.2 Unifikácia právnych predpisov ZTSM.....	11
1.3 Obdobie od roku 1939 do roku 1945 – Protektorát Čechy a Morava.....	13
1.4 Obdobie od roku 1950 do roku 1989.....	14
2 Situácia v ČR po roku 1993 do súčasnosti.....	16
2.1 Právna úprava.....	16
2.1.1 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.....	16
2.1.2 Vymedzenie pojmov podľa platnej právnej úpravy.....	18
2.2 Návrhy na zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti.....	21
3 Situácia v Slovenskej republike po roku 1993 do súčasnosti	24
3.1 Právna úprava.....	24
3.2 Problematika trestnej zodpovednosti a trestného činu sexuálneho zneužívania.....	27
3.3 Zabezpečenie povinnej školskej dochádzky pri výkone trestného opatrenia odňatia slobody.....	28
4 Analýza kriminality mládeže.....	30
4.1 Kriminalita mládeže v ČR	31
4.2 Kriminalita mládeže v SR	36
5 Postoje a úvahy de lege ferenda.....	41
Záver.....	44
Zdroje	47
Zhrnutie.....	52
Abstract	52
Zoznam kľúčových slov	53
Key words	53

Zoznam použitých skratiek

ČR	Česká republika
JGG	Jugendgerichtsgesetz = zákon o soudnictví nad mládeží z 16. 2. 1923 (RGBl. I, 135,252)
SR	Slovenská republika
STZ	zákon č. 140/1961 Zb., trestný zákon
ŠZ ČR	zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání
ŠZ SR	zákon č. 245/2008 Z.z., o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov
TČ	trestný čin
TP SR	zákon č. 301/2005 Z.z. trestný poriadok
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon
TZ 50	zákon č. 86/1950 Zb., trestný zákon
TZ SR	zákon č. 300/2005 Z.z. trestný zákon
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
ZTSM	zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží

Úvod

Po vzniku samostatnej ČR sa viedlo a stále vedie množstvo diskusií, v ktorých sa rozoberá téma zníženia vekovej hranice trestnej zodpovednosti. Táto téma časom nezostala len pri diskusiách, ale stala sa i predmetom návrhov noviel STZ, TZ a ZSM. Doposiaľ sa však jednalo o neúspešné návrhy. Posledný návrh je zo dňa 24. 5. 2016 a síce vláda vydala nesúhlasné stanovisko¹, zatiaľ však nevieme, či aj tento návrh ponese status neúspešný. Medzi základné pojmy, ktoré tvoria trestné právo je trestnoprávna zodpovednosť, ktorá nastáva za splnenia určitých podmienok. Jednou z týchto podmienok je i vek páchatel'a, ktorý zákonodarca môže určiť na základe vlastného uváženia. Jediným limitom vyplývajúcim z medzinárodných dokumentov je, aby tento vek nebol príliš nízky. Kde je celkový limit spodnej hranice je otáznne, avšak pre ilustráciu môžem uviesť nasledovné. ČR sa člení medzi krajiny v rámci Európskej únie, ktoré majú vekovú hranicu trestnej zodpovednosti postavenú vyššie. Pre porovnanie napríklad v Anglicku a Walesu je stanovená veková hranica od 10 rokov veku.² Európsky súd pre ľudské práva k tejto vekovej hranici uviedol, že takto ustanovená veková hranica nie je nízka a zároveň ani neprimeraná v porovnaní s hranicami ustanovenými v iných členských štátoch Európskej únie.³ Otáznne preto je, či by ČR po viac ako 50 rokov stanovenej vekovej hranici trestnej zodpovednosti od 15. rokov veku, nemala zvážiť zmeny v tejto oblasti a navrátiť sa k vekovej hranici, ktorá tu bola pred účinnosťou TZ 50.

Diplomová práca analyzuje právnu úpravu vekovej hranice trestnej zodpovednosti z hľadiska historického, systematického, ale i komparatívneho. Práca sa zameriava na obdobie od vzniku prvej Československej republiky do súčasnosti. Takto vymedzené časovo obdobie je dôležité vzhľadom na komparáciu českej a slovenskej právnej úpravy a na samotné poukázanie zmeny vo vekovej hranici trestnej zodpovednosti v minulosti. Obe krajiny tvorili jeden štát a od určitého obdobia na ich územiach boli účinné rovnaké trestnoprávne predpisy. Ďalším hľadiskom zvolenia SR pre komparáciu s ČR je samotná veková hranica trestnej zodpovednosti, ktorá sa v SR v roku 2006 navrátila k vekovej hranici, tak ako ju stanovoval ZTSM.

Trestná zodpovednosť ako celok s prihliadnutím k všetkým podmienkam jej naplnenia predstavuje tému veľmi širokú, preto sa práca zameriava na podmienku veku, ale i z časti na rozumovú a mravnú vyspelosť. Práve rozumová a mravná vyspelosť slúži ako argument pre zástancov zníženia vekovej hranice, ale i odporcov. Na jednej strane dochádza k tvrdeniam,

¹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. *Sněmovní tisk č. 817* [online]. psp.cz, 14. februára 2017 [cit. 14. februára 2017]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=817>>.

² JALC, Adrián. Trestné súdnictvo a väzba mladistvých. *Trestnéprávní revue*, 2013, č. 11-12, s. 255-259.

³ VRŠANSKÝ, Peter a kol. *Judikatura Európskeho súdu pre ľudské práva k vybraným článkom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd*. 1. vydanie. Bratislava: Mabag spol. s r. o., 2001, s. 7.

že osoby mladšie sú v dnešnej modernej dobe dostatočne rozumovo a mravne vyspelé, na strane druhej zas, že nie je potrebné kriminalizovať jednanie osôb mladších ako 15 rokov, ktorým chýba zložka rozpoznávacía a zložka určovacia. Obe tvrdenia nemôžu platiť absolútne, pretože sa nájdu takí, ktorí sú mladší ako 15 rokov a dozrievajú skôr než svoji rovesníci, ale na strane druhej existujú osoby, ktoré sú vo vývoji rozumovej a mravnej vyspelosti zaostalé. Práca podáva návrhy na odstránenie tohoto problému.

Výskumnou otázkou tejto práce je, či je zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti v ČR vzhľadom ku klesajúcej tendencii kriminality mládeže nutné alebo vhodné. Pri vypracovávaní tejto práce budem v prvom rade vychádzať z českej právnej úpravy, konkrétne z historických verzií, ale i aktuálnych znení zákonov a dôvodových správ k týmto zákonom, ktoré by mali poskytovať dostatočné odôvodnenia danej právnej úpravy. Hlavnými zdrojmi teda budú zákony ako ZTSM, TZ 50, STZ, TZ a ZSM, ktorý predstavuje lex specialis a upravuje problematiku mládeže. Zdrojom informácií taktiež budú komentáre k týmto zákonom, ktoré vypracovali poprední odborníci v oblasti trestného práva, v určitých prípadoch i odborníci so špecializáciou na mládež. Ďalšou otázkou bude skúmanie, či slovenská právna úprava je inšpiratívnym zdrojom v rámci tejto oblasti. Čerpanie informácií zo slovenskej právnej úpravy je preto nevyhnutné pri učení záverov.

Diplomová práca sa člení do piatich kapitol. Prvá kapitola sa zaoberá historickým vývojom právnej úpravy v rámci vekovej hranice trestnej zodpovednosti od vzniku prvej Československej republiky do vzniku samostatných štátov ČR a SR. Detailnejšie sa kapitola venuje ZTSM ako unifikujúcemu predpisu, protektorátnemu obdobiu, prijatím TZ 50, ktorý zrušil ZTSM a zvýšil vekovú hranicu trestnej zodpovednosti, a prijatím STZ. V ďalšej kapitole je vymedzená právna úprava už v rámci samostatného štátu ČR so zameraním na ZSM. Kapitola vymedzuje základné pojmy súvisiace s problematikou a obsahuje doterajšie návrhy zníženia vekovej hranice trestnej zodpovednosti. Kapitola tretia je venovaná právnej úprave v SR. Obsahom je vymedzenie pojmov, poukázanie na klady a zápory tejto právnej úpravy a inšpiračné ustanovenia pre ČR. Bližšie je kapitola venovaná TČ/previneniu/činu inak trestného sexuálneho zneužívania, u ktorého je z môjho pohľadu nešťastne zavedená špeciálna veková hranica a povinnej školskej dochádzke pri výkone trestného opatrenia odňatia slobody. Analýza kriminality mládeže je rozobraná v predposlednej kapitole, ktorá podáva štatistické prehľady páchania trestnej činnosti detí mladších ako 15 rokov a mladistvých (pri údajoch u SR mladistvých osôb od 14 do 18 roku veku). Zameriava sa i na jednotlivé typy kriminalít, v SR so zameraním i na TČ sexuálneho zneužívania a dáva nám odpoveď na výskumnú otázku, či je slovenská právna úprava inšpiratívnym zdrojom pre českú

právnú úpravu. Posledná kapitola v stručnosti obsahuje postoje k zníženiu vekovej hranice trestnej zodpovednosti a naznačuje možnosti právnej úpravy de lege ferenda.

Vzhľadom k úzko vymedzenej téme by bolo vhodné ďalej skúmať, či je zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti potrebné z hľadiska efektivity sankcionovania. Detom mladším ako 15 rokov je za určitých zákonom stanovených podmienok ukladaná obligatórne a fakultatívne ochranná výchova. Výskum by sa mal preto zamerať na zhodnotenie v koľkých prípadoch bola obligatórne a fakultatívne uložená ochranná výchova a či takéto uloženie viedlo k pozitívnym výsledkom. Na základe výsledkov by sa potom mal urobiť záver vhodnosti zníženia vekovej hranice trestnej zodpovednosti z dôvodu neefektívnosti ukladania ochrannej výchovy pred 15. rokom veku, resp. záver, že právna úprava sankcionovania tak ako je dnes ustanovená, je dostatočne efektívna.

1 Historický vývoj od vzniku prvej Československej republiky do roku 1993

1.1 Právna úprava po roku 1918

Vznikom prvej Československej republiky v roku 1918 dochádza k tzv. dualizmu v oblasti trestného práva. Zatiaľ čo na Slovensku a Podkarpatskej Rusi platilo právo uhorské, na území Čiech, Moravy a Sliezska platil Das österreichische Strafgesetz (rakúsky trestný zákon z roku 1852). Za predchodcov tohto zákona sú považované Všeobecný zákonník o zločinoch a trestoch z roku 1787, Západohaličský trestný zákonník z roku 1796 stanovujúci, že deti do dovŕšeného štrnásteho roku života sú nepričetné a Zákonník o zločinoch a ťažkých policajných priestupkoch z roku 1803. Všetky tieto zákony boli poznačené myšlienkou, že účelom trestu primárne nie je potrestanie páchatel'a, ale snaha o jeho nápravu, čo malo veľký vplyv pre úpravu trestného práva mladistvých v tej dobe.⁴

Rakúsky trestný zákon z roku 1852 vo svojom ustanovení § 2 stanovuje, ktoré príčiny vylučujú zlý úmysel potrebný k spáchaniu zločinu. Jednou z týchto príčin je: „(...) *keďž pachatel ještě 14 roku věku svého nedokonal.*“⁵ Jedná sa o hranicu, ktorú označuje ako skutočný vek. Za osoby nedospelé potom označuje osoby od 10. do 14. roku veku, ktoré sa môžu dopustiť len priestupkov (napr. proti verejnej bezpečnosti, bezpečnosti jednotlivcov, verejnej mravopočestnosti). Poslednou a najnižšou hranicou, ktorú vo svojom ust. § 237 uvádza je vek do dovŕšenia 10. roku veku a tieto osoby označuje ako deti. Trestná zodpovednosť je v tomto prípade absolútne vylúčená a ich potrestanie bolo ponechané na tzv. domácom pokarhaní.⁶ Od 14 roku veku boli osoby plne trestne zodpovedné. Hranica od 14. až do 20. roku veku bola braná ako poľahčujúca okolnosť pri ukladaní trestov. Zakázaný bol trest smrti a trest doživotného žalára.⁷

⁴ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1.vydanie. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997, s. 17.

⁵ LEPAŘ, Mojmír. *Grégrova sbírka zákonů č. 15: Trestní zákon ze dne 27. května 1852, čís. 117 ř. z. se zákonem na ochranu republiky a dodatky*. 12. vydanie. Praha: Knihtiskárna dr. ed. Grégra a syna, 1936, s. 9.

⁶ Tamtiež s. 105-106.

⁷ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství ...*, s. 19.

Tab. č. 1

vek	označenie	trestná zodpovednosť
menej ako 10 rokov veku	deti	—
od 10 do vrátane 13 roku veku	nedospelí	zodpovednosť len za priestupky
od 14 roku veku	mladiství	áno, do 20 roku veku brané ako poľahčujúca okolnosť pri ukladaní trestov

Na území Slovenska platil uhorský zákonný článok V/1878 trestný zákonník o zločinoch a prečinoch z roku 1878, tzv. Codex Csemegi, na základe ktorého došlo k ústupu od obyčajového trestného práva a dostalo tak podobu práva zákonného.⁸ Zákonník vo svojom ust. § 84 stanovuje, že osoby vo veku od 12 do 16 rokov, nemôžu byť potrestané pokiaľ si neuvedomujú, že by mohli byť vinnými. Z dnešného pohľadu to môžeme chápať tak, že týmto osobám chýbala schopnosť rozpoznať svoje protiprávne jednanie alebo schopnosť ovládnuť svoje jednanie. Takéto osoby mali byť poslané do ústavu, v ktorom mali zotrvať až do tzv. uzdravenia s tým, že v týchto ústavoch mohli byť držaní maximálne do 20. roku veku. Ďalej v ust. § 83 uvádza, že voči osobám mladším ako 12 rokov, nie je možné viesť trestné konanie.⁹ Z uvedeného odvodzujem, že osoby mladšie ako 12 rokov neboli trestne zodpovedné. Otázne je ako chápal zákonník obdobie od 12 do 16 roku veku. Logickým a systematickým výkladom to môžeme chápať tak, že tieto osoby, aby mohli byť trestne zodpovedné, museli byť rozumovo a mravne vyspelé. Absolútna trestná zodpovednosť nastala po dovŕšení 16 roku veku. Codex Csemegi platil na území Slovenska až do roku 1950, v ktorom došlo k odstráneniu právneho dualizmu v rámci Československa.¹⁰

Právna úprava na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi bola na vyššej úrovni než na území Čiech, Moravy a Sliezka, čo dokazuje, že v roku 1908 boli položené základy hmotného trestného práva mládeže prijatím zákonného čl. XXXVI/1908. V roku 1913 bol prijatý zákonný článok VII/1913, ktorý zriaďoval súd pre mládež a zároveň došlo k úprave trestného konanie pred nimi. Vyskytla sa tak potreba novej právnej úpravy trestného práva mládeže. V roku 1922 došlo k pokusu o vypracovanie osnovy zákona, ktorá však nebola predložená Národnému zhromaždeniu. Druhá

⁸ REPKOVÁ, Eva. Abort a infanticídium v novovekom uhorskom trestnom práve. *Societas et iurisprudencia*, 2014, roč. 2, č. 1, s. 161.

⁹DOKTOR, Deodatus. *A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről, 1878. évi V. T. CZ*, Budapest: Hoffman és Molnár, 1884, s. 11.

¹⁰ REPKOVÁ, Eva. Abort a infanticídium..., s. 167

osnova zákona bola predložená poslaneckej snemovne v roku 1930. K samotnému zjednoteniu a zmodernizovaniu právnych predpisov týkajúcich sa trestania mládeže došlo až v roku 1931 a to prijatím ZTSM.¹¹

1.2 Unifikácia právnych predpisov ZTSM

Medzi úlohy štátu patrila mimo iné i ochrana mladistvých pred negatívnymi vplyvmi okolia a dozor nad starostlivosťou o ich výchovu. Účelom trestu, preto nemala byť odplata, ale výchovné pôsobenie na mladistvého, resp. snaha o jeho nápravu. Z rovnakého účelu trestu vychádzal Rakúsky trestný zákonník z roku 1852.¹² Myšlienka výchovného pôsobenia sa stala inšpiráciou pre ďalšie právne úpravy a aj pre tú súčasnú.

Z tzv. relatívnej teórie (punitur, ne peccetur = trestá sa, aby nebolo páchané zlo)¹³ vychádzal ZTSM ako lex specialis. Upravené v ZTSM boli len určité otázky. Tak ako platí dnes, platilo aj v minulosti, že pokiaľ určitú právnu materiu tento zákon neupravoval, použilo sa obecné právo a trestní poriadok. ZTSM zakotvoval nielen normy práva trestného, ale doplňoval aj sústavu práva rodinného a správneho.¹⁴

Celkovo obsahoval 72 ustanovení týkajúcich trestného práva hmotného, tak i práva procesného. Z hľadiska štruktúry sa členil na tri hlavy pojednávajúce o trestaní mládeže, trestnom konaní proti mladistvým a záverečných ustanoveniach. V úvodných ustanoveniach §§ 1 a 2 ZTSM vymedzuje pojmy nedospelí a mladiství a to tak, že za nedospelých pokladá osoby: „(...) ktoré v době spáchaného činu nedovršily čtrnáctého roku svého věku (nedospělí), nejsou odpovědné podle trestních zákonů.“ Okrem tejto hranice vymedzuje ďalej osoby od 12 do 14 roku veku, pre ktoré ZTSM stanovil, že: „Dopustí-li se nedospělý starší než dvanáct let činu, na který zákon stanoví trest smrti nebo doživotní ztráty svobody, nařídí poručenský soud jeho ochrannou výchovu ve výchovně nebo umístění v léčebném ústavě.“ Tieto opatrenia znamenali zásah do autonómie vôle obmedzením slobody nedospelého a výchovných práv rodinných príslušníkov.¹⁵

Za mladistvých ZTSM považuje: „Osoby, které v době spáchaného činu dovršily čtrnáctý, ale nedokonaly osmnáctého roku svého věku (mladiství), jsou, ačli tento zákon nestanoví odchytek, trestné podle zákonů trestních.“

¹¹ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství ...*, s. 32-33.

¹² KALLAB, Jaroslav. *Stručný výklad zákona z 11. Března 1931, č. 48 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží*. Brno: Nákladem Čs. Akad. Spolku Právnik v Brně, 1931, s. 4.

¹³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydanie. Praha: Leges, 2016, s. 388.

¹⁴ KALLAB, Jaroslav. *Stručný výklad...*, s. 4-5.

¹⁵ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství ...*, s. 38.

Mladistvý ďalej nebude trestne zodpovedný pokiaľ nemohol v dobe činu pre značnú zaostalosť rozpoznať jeho: „(...) *bezprávnot nebo řádit své jednání podle správného rozpoznání.*“

Veková hranica trestnej zodpovednosti bola podľa ZTSM stanovená dovŕšením 14. roku veku. ZTSM vychádzal z toho, že sa jedná o vek, v ktorom mladistvý by už mal mať rozumový a mravný základ získaný na základe výchovného pôsobenia v škole. Mal by byť schopný rozpoznať význam a následky svojho jednania a podľa toho sa aj náležite správať. Mladistvý, obdobie tiež nazývané ako vek pochybnej príčetnosti, bolo označenie pre osoby od 14 roku veku až do dosiahnutia 18 roku veku. Mali zvláštne postavenie v oblasti príčetnosti. U osoby nedospelaj nezáležalo na určovacej a rozpoznávacej spôsobilosti, pretože stačil samotný fakt a to nedospelosť, teda nedosiahnutie požadovaného veku. Preto sa spôsobilosť nevyvrátiteľne prezúmavala. Následky činov nedospelých boli ponechané v pôsobnosti práva poručenského.¹⁶ ZTSM bol inšpiráciou pre ďalšiu právnu úpravu, ktorá sa však odchyľila od vekovej hranice trestnej zodpovednosti zakotvenej v ZTSM. Po vzniku samotných štátov však v SR dochádza k jej návratu.

Ako uvádza Zezulová s odkazom na kritické poznámky bližšie neuvedeného autora Dr. V. S., zákon bol podrobený kritike, ktorá sa týkala hlavne rozšírenia beztrestnosti do veku 14 rokov, ktorý autor poznámok považuje za odvážny krok. Autor taktiež uviedol, že duševná úroveň osôb vo veku od 10 do 14 rokov je vyššia než v dobe vydania zákona. K rozšíreniu beztrestnosti sa vyjadril v tom slova zmysle, že to bude mať škodlivé účinky, ktoré sa prejavia zmenšením bezpečnosti občanov proti bezprávnym činom nedospelých. V minulosti na nedospelých pri spáchaní väčších trestných činov dopadali trestné normy. Tvrdil, že výchovné a liečebné opatrenia nemôžu dostatočne nahradzovať predošlé trestanie. Kritike bol podrobený aj § 6 ZTSM podľa ktorého: „*Soud odsuzující mladistvého může upustit od uložení trestu (...) dopustil-li se činu z omluvitelné neznalosti právních předpisů, (...).*“ Autor navrhoval, aby takéto prípady mali byť subsumované pod prípady, kedy mladistvý nedokáže rozpoznať protiprávnosť svojho jednania a toto jednanie potom náležite ovládnuť (§ 2 odst. 2). Svoj názor odôvodňuje s poukazom na ust. § 6, ktoré by dopadalo na prípady miernejšie než sú uvedené v ust. § 2 odst. 2. a dochádzalo by tak vo väčšine prípadov k uplatňovaniu nároku na upustenie od potrestania z dôvodu neznalosti právnych predpisov.¹⁷

Zezulová ďalej odkazuje na článok Pinteru: Zkoumání trestní odpovědnosti osob mladistvých, v ktorom vyjadruje autor nesúhlas s hore uvedenou kritikou. Z ľudského hľadiska je potrebné si predstaviť, že osoby vo veku 14 rokov sú nerozvážne a vo viacerých prípadoch nie sú schopné posúdiť aké následky bude mať ich jednanie. K náprave alebo potrestaniu stačilo potrestanie

¹⁶ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství ...*, s. 38.

¹⁷ Tamtiež s. 68.

zo strany rodičov, príp. náhrada škody. K ust. § 6 uviedol, že ospravedlniteľná neznalosť právnych predpisov sa bude môcť vziať do úvahy len vtedy, pokiaľ sa bude jednať o osobu mladistvého cudzineckého pôvodu alebo právne predpisy aplikovateľné na daný prípad, ktoré sú z hľadiska obsahu veľmi zložité.¹⁸

Na záver je nutné dodať, že sa jednalo o prvý zákon, ktorý sa samostatne zaoberal právnou úpravou trestného práva mládeže a platil do roku 1950 (s výnimkou obdobia od roku 1939 do roku 1945).

1.3 Obdobie od roku 1939 do roku 1945 – Protektorát Čechy a Morava

Výnosom vodcu a ríšskeho kancelára o Protektoráte Čechy a Morava zo dňa 16. marca 1939 došlo k jednostrannému vyhláseniu Protektorátu Čechy a Morava. Následkom bolo rozdelenie obyvateľstva Protektorátu do niekoľkých skupín, ktorí sa riadili inými právnymi režimami. Nemeckej súdnej právomoci podliehali obyvatelia, ktorí sa stali nemeckými štátnymi príslušníkmi na základe ríšskych predpisov.¹⁹ Konkrétne na mládež nemeckej príslušnosti dopadal JGG: „*Ve věcech mladistvých řídí se příslušnost dle § 17 zákona o soudech mládeže ze dne 16. února 1923 (Říšský zák. I., str. 135) a nařízení říšského presidenta o opatřeních v oboru soudnictví a správy - První část, kapitola I., článek 9 - ze dne 14. června 1932 (Říšský zák. I., str. 285, 287).*“²⁰ Podľa JGG je mladistvým: „*(...) kdo je starší než čtrnáct, ale ještě ne osmnáct let.*“ Nedospelým je potom ten: „*Kdo spáchá čin, na nějž je stanoven trest, dříve než mu bylo čtrnáct let, není trestný.*“ Trestnosť podľa JGG je vylúčená tiež pokiaľ: „*Mladistvý, jenž spáchá čin, na nějž je stanoven trest, není trestný, byl-li v době činu podle svého duševního nebo mravního vývoje nezpůsobilý rozpoznati neákonnost činu nebo určovati svou vůli podle tohoto rozpoznání.*“ JGG a ZTSM zhodne stanovujú vek mladistvého (od 14 do 18 roku veku), osobu mladšiu ako 14 rokov ako trestne nezodpovednú a vylúčenie trestnej zodpovednosti v prípade mladistvých, ktorí v dobe činu nemajú spôsobilosť rozpoznať protiprávne jednanie alebo spôsobilosť svoje jednanie ovládnuť. Dôraz v oboch zákonoch je kladený na ukladanie výchovných opatrení²¹ s tým, že podľa JGG: „*Pokládá-li soud výchovná opatření za dostatečná, má od potrestání upustiti.*“ JGG bol neskôr nahradený novým zákonom, tzv. Reichsjugendgerichtsgesetz z roku 1943.²²

ZTSM dopadal na ostatných mladistvých ako štátnych príslušníkov Protektorátu Čechy

¹⁸ ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství ...*, s. 70.

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. XII.

²⁰ historická verzia: nařízení říšského ministra spravedlnosti č. RP32/39, o německém soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 14. 4. 1939.

²¹ MİRČKA, August, SOLNAR, Vladimír. *Nová úprava trestního soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Melantrich a.s., 1939, s. 85-86.

²² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví...*, s. XII.

a Morava. Pokiaľ sa však dopustili trestných činov namierených proti nemeckej ríši, vzťahovali sa na nich nemecké právne predpisy.²³ Po skončení tohoto nepriaznivého obdobia mohlo dôjsť k plnej aplikácii ZSTM, ktorý však k 1. 8. 1950 bol zrušený a došlo k prijatiu TZ 50.²⁴

1.4 Obdobie od roku 1950 do roku 1989

Prijatím TZ 50 došlo jednak k odstráneniu právneho dualizmu, tak i k zrušeniu špeciálnej úpravy mladistvých. Problematiku mladistvých upravovali len obecné právne predpisy. V ust. § 10 TZ 50 je stanovené: „*Kto v čase činu nedovršil pätnásť rok nie je trestne zodpovedný.*“ Dôvodová správa k tomuto ustanoveniu nám bližšie nehovorí, na základe čoho došlo k posunu vekovej hranice trestnej zodpovednosti.²⁵

Mladiství (osoby od 15 roku veku do 18 roku veku) sú v tomto zákone bližšie upravený v hlavne 4. v dieli 3. s názvom osobitné ustanovenia o mladistvých. Konkrétne sa jedná o ust. §§ 56 až 63 TZ 50. Dôvodová správa²⁶, k týmto ustanoveniam nám síce hovorí podobne ako tomu bolo v ZTSM, že stanovená hranica je daná tým, že osoby v tomto veku by už mali mať mravný a rozumový základ, ale vôbec nestanovuje prečo sa právna úprava odchyľila od stanovenej vekovej hranice zakotvenej v ZTSM. Pokiaľ neberieme v úvahu, že vekovú hranicu trestnej zodpovednosti stanovil TZ 50 v súlade s povinnou školskou dochádzkou, čo z hľadiska môjho uhlu pohľadu považujem za nedostatočné.²⁷ Vzhľadom k neúspešným pokusom zníženia vekovej hranice v súčasnosti, ale i v minulosti je nutné prihliadnuť i k historickému vývoju a zamyslieť sa nad príčinami zvýšenia vekovej hranice, čo podľa môjho názoru, vo väčšine prípadov osôb

²³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví...*, s. XII.

²⁴ Tamtiež.

²⁵ VLÁDA ČR. *Důvodová správa k vládnímu návrhu zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon* [online]. psp.cz, 23. mája 1950 [cit. 28. februára 2017]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_10.htm>.

²⁶ Dôvodová správa k TZ 50: „Ústava v § 11 zaručuje mládeži zvláštni péči a ochranu se strany státu. Právní řád proto musí věnovat zvláštní pozornost i mládeži, která se dostala na scesti. Je nutno zkoumat příčiny z nichž vyrůstá závadný postoj mladého člověka ke společnosti. Přitom je třeba uvážit, že jde o člověka dosud nehotového, snadno podléhajícího vlivům okolí, a že jeho dospívání je provázáno pronikavými změnami celé osobnosti. Právě tak jako je mladý člověk snadno přístupný svodům prostředí, je i vliv trestních opatření na něho značný. Je proto nutné, aby při trestání mladistvých více vynikla složka výchovná. Na to vše bere osnova zřetel a v mnohých bodech jde ještě dále než dosavadní zákon o trestním soudnictví nad mládeží (č. 48/1931 Sb.). Osnova zákona stanoví v § 10 věkovou hranici trestní odpovědnosti na patnáct let ve shodě s dobou povinné školní docházky. Druhým význačným mezníkem v životě mladých lidí je věk osmnáct let, kdy občan podle čl. IV ústavy nabývá práva volit do zákonodárných sborů, kdy podle nového rodinného práva nabývá zletilosti a kdy období fyzického dospívání lze většinou pokládat za skončené. Mladému člověku mezi patnácti a osmnácti lety již dala školní a rodinná výchova dostatečný mravní i rozumový základ, aby mohl být odpovědný za své jednání, je však přitom u něho třeba přihlížet ještě ke všem shora naznačeným okolnostem. Zákon musí pamatovat i na případy, kdy duševní vývoj mladistvého nedosáhl předpokládaného stupně, a umožnit soudu, aby v takovém případě upustil od potrestání(...).“

²⁷ K povinnej školskej dochádzke pri výkone trestného opatrenie odňatia slobody viď. kapitola 3.3 Zabezpečenie povinnej školskej dochádzky pri výkone trestného opatrenia odňatia slobody.“

diskutujúcich o danej problematike absentuje. Neberiem to ako vážny problém, ktorý by vyriešil celú situáciu, ale za zmienku to stojí. Za zmienku stojí i fakt, že TZ 50 ovplyvnil zakotvenie vekovej hranice trestnej zodpovednosti a vytvoril akúsi bariéru, cez ktorú túto hranicu v očiach mnohých je nemožné, resp. je nežiadúce prekonať.

V roku 1961 bol prijatý STZ, ktorý rovnako ako TZ 50 vymedzil vo svojom ust. §11 vekovú hranicu trestnej zodpovednosti. V hlave 7. v ustanoveniach §§ 74 až 87 sa STZ²⁸ venuje bližšej úprave mladistvých. Dôvodová správa k tomuto zákonu nám naznačuje podmienky stanovenia hranice 15. rokov, je však otázne či dostačujúco: „*Ve srovnání s kapitalistickými zeměmi i počet pobloudilých mladistvých, kteří se dopouštějí trestné činnosti, je u nás daleko menší. Z toho plyne, že výchovné zaměření trestního stíhání se musí projevit v plné míře zejména u stíhání mladistvých. Proto v hlavě sedmé jsou uvedena ustanovení, která v zájmu zvýšené péče naší společnosti o mládež stanoví odchylky od stíhání zletilých osob. Přiblíží se přitom k tomu, že mladiství jsou lidé ještě bez životních zkušeností a že jejich dospívání je provedeno pronikavými změnami celé osobnosti. Proto mladiství, i když na jedné straně lehce podléhají vlivům a svodům prostředí, na druhé straně jsou více přístupni vlivům výchovným. Právě u nich lze vhodným pedagogickým vedením snáze odstranit zlozvyky a vlastnosti nepříznivé zdárnému vývoji mladistvých, upevnit a rozvinout jejich dobré povahové vlastnosti.*“²⁹ Je v nej uvedené, že páchanie trestnej činnosti mladistvými v porovnaní s inými krajinami nedosahuje vysokého počtu. Pokiaľ však došlo k zmene vekovej hranice trestnej zodpovednosti, mala byť komparácia zameraná primárne na páchanie trestnej činnosti mladistvými vo vnútri štátu a v jednotlivých časových obdobiach, či došlo k poklesu alebo naopak k nárastu kriminality mládeže na danom území. Ďalšie hľadisko, ktoré dôvodová správa opomenula je, či je vôbec vhodné zvýšiť vekovú hranicu, resp. či je to vhodné z hľadiska preventívneho. STZ niekoľkokrát znovelizovaný bol účinný pomerne dlhú dobu a to do 31. 12. 2009.

V 90-tych rokoch začala reforma trestného práva, ktorá sa prejavila prijatím veľkého počtu noviel trestného zákona a trestného poriadku, avšak na právnu úpravu mladistvých to nemalo veľký vplyv. Samostatná právna úprava mládeže tak absentuje aj po rozpade Česko-slovenskej federatívnej republiky.³⁰

²⁸ Účinný ku dňu 1. 1. 1962.

²⁹ VLÁDA ČR. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.* [online]. psp.cz, 20. októbra 1961 [cit. 28. februára 2017]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_10.htm>.

³⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví...* s. XII – XII.

2 Situácia v ČR po roku 1993 do súčasnosti

2.1 Právna úprava

2.1.1 Zákon o súdnictví ve věcech mládeže

Právna úprava mladistvých je aj po vzniku ČR naďalej zakotvená v STZ. V tomto období narastá počet odsúdených mladistvých.³¹ Ako uvádza Sotolář: „Je zřejmé, alespoň pokud vycházíme z oficiálních statistických údajů, že dosavadní způsob trestněprávní reakce u mládeže nevede k pozitivním výsledkům. (...) Bouřlivý vývoj, kterým prochází v poslední době Česká republika, se tak nepochybně odráží také na nepříznivé dynamice kriminality mládeže.“³² Do popredia sa dostáva problematika mladistvých a potreba novej právnej úpravy, čo sa odrazilo v ďalšom období.

V priebehu rokov 1997 až 1999 došlo v rámci Komisie pre rekodifikáciu trestného práva hmotného a procesného k vypracovaniu šiestich dokumentov, ktoré vyvrcholili osnovou nového zákona o súdnictví nad mládeží.³³ Osnova vo svojej hlave 1. bode 3. zakotvuje pojem mladistvý ako toho: „kdo v době spáchání trestného činu nebo soudně trestného přestupku dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku; (...).“³⁴ Dôvodová správa k ZSM³⁵ uvádza dôvody nezníženia vekovej hranice.³⁶ Osnova zákona tak neopustila doterajšiu koncepciu vekovej hranice trestnej zodpovednosti a zostáva na 15. roku veku (pôvodný návrh s vekovou hranicou trestnej zodpovednosti od 14. roku veku sa stretol s neúspechom³⁷). Za povšimnutie stojí zakotvenie kategórie mladých dospelých, ktorí sa vymedzujú ako osoby od dovŕšeného 18. roku veku a ktoré

³¹ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství ...*, s. 95 - 96.

³² LORTIE, Serge a kol. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců a Ministerstvo spravedlnosti Kanady, 2000, s. 199-200.

³³ Tamtiež s. 200.

³⁴ Tamtiež s. 244.

³⁵ VLÁDA ČR. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 218/2004 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. [online]. psp.cz, 22. januára 2003 [cit. 28. februára 2017]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>>.

³⁶ Dôvodová správa k ZSM: „(...) počátek trestní zodpovědnosti zůstal spojen s dovršením patnáctého roku věku, předpokládá se však, že u mladistvých bude předmětem pozornosti jejich duševní stav i z hlediska určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti. Návrh zákona tedy nepředpokládá snížení věkové hranice trestní zodpovědnosti. Zastánci snížení hranice trestní zodpovědnosti poukazují na nárůst kriminality páchané dětmi do 15 let, její zvyšující se brutalitu a závažnost. Řešení těchto znepokojujících jevů však namísto snižování věkové hranice trestní zodpovědnosti mnohem lépe zajistí celková reforma trestního soudnictví nad mládeží, která umožní použít některých specifických výchovných a ochranných opatření stanovených zákonem o trestním soudnictví nad mládeží i vůči kategorii trestně neodpovědných dětí, které se dopustily činu jinak trestného, aniž je vystaví riziku kriminální stigmatizace.“

³⁷ Bližšie vid'. kapitola 2.2. Návrhy na zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti.

neprekročili 21. rok svojho veku. Zákon mal dopadať aj na túto kategóriu osôb³⁸ s tým, že osnova zákona vo svojej hlave 3. bode 36. Stanovila, že: „*Mladí dospelí jsou trestně odpovědní stejně jako mladistvý, nestanoví-li tento zákon jinak (hlava sedmá).*“³⁹ V hlave 7. pod názvom Řízení v trestních věcech mladých dospělých osnova stanovila odchýlky od „bežného“ typu konania vo veciach mladistvých.

Vecný zámer osnovy premenovaný na Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže sa po niekoľkoročnom prejednávaní stal účinným až ku dňu 1. 1. 2004. Z pôvodnej osnovy však došlo k vyňatiu vekovej kategórie mladých dospelých.⁴⁰

Môžem len pozitívne hodnotiť samostatnú právnu úpravu trestného práva mladistvých ako jednu z požiadaviek vyplývajúcich z medzinárodných záväzkov⁴¹, ktorá na rozdiel od SR chýba. Kvôli odchýlkam právnej úpravy mladistvých od obecných právnych predpisov je žiadúce, aby SR napravila tento nedostatok a inšpirovala sa prijatím ZSM. ZSM je v súlade s ústavným poriadkom ČR, právom Európskej únie i s ďalšími medzinárodnými zmluvami, plne rešpektuje medzinárodné dokumenty ako:

- Minimálne štandardné pravidlá súdnictva nad mládežou (tzv. Pekingské pravidlá),
- Smernica OSN pre prevenciu kriminality mladistvých (tzv. Rijadská smernica),
- Pravidlá OSN k ochrane mladistvých zbavených osobnej slobody,
- Dohovor o právach dieťaťa,
- a iné dokumenty Rady Európy.⁴²

ZSM sa člení na 7. častí, z ktorých len časť 1. (ostatné časti sa týkajú len zmien zákonov) obsahuje hmotnoprávne a procesnoprávne ustanovenia. Časť 1. sa ďalej člení na štyri hlavy a to obecné ustanovenia, mladistvý, konanie vo veciach detí mladších pätnásť rokov a spoločné a prechodné ustanovenia k časti 1. Pre potreby a rozsah tejto diplomovej práce je kľúčová hlavne hlava 1. a 2 ZSM. Vzhľadom k právnej úprave obsiahnutej v ZSM, tak aj v TZ je potrebné zmieniť vzťah medzi oboma zákonmi. ZSM predstavuje lex specialis voči TZ a ďalším obecným predpisom. Táto „špecialita“ je vyjadrená v ust. § 1 odst. 3 ZSM: „*Pokud tento zákon nestanoví jinak, použije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů.*“⁴³ V prípadoch, kedy ZSM určitú problematiku neupravuje je potrebné postupovať podľa TZ. Naopak, pokiaľ ZSM upravuje inštitút TZ neznámy, postupujeme podľa ZSM. V poslednom

³⁸ LORTIE, Serge a kol. *Soudnictví pro mladistvé ...*, s. 199-200.

³⁹ Tamtiež s. 247.

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví...*, s. XIV.

⁴¹ LORTIE, Serge a kol. *Soudnictví pro mladistvé ...*, s. 200.

⁴² ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 2-3.

⁴³ Srov. obdobne ust. § 109 TZ.

prípade, kedy ZSM upravuje niektoré otázky čiastočne použije sa špeciálne právna úprava v ZSM a obecné TZ.⁴⁴

2.1.2 Vymedzenie pojmov podľa platnej právnej úpravy

Pojem, ktorý je potrebné vysvetliť v súvislosti s problematikou vekovej hranice trestnej zodpovednosti je samotná trestná zodpovednosť. Rozumie sa ňou povinnosť páchatel'a (dospelého aj mladistvého) niesť nepriaznivé trestnoprávne dôsledky a to trestné sankcie.⁴⁵ Táto povinnosť vzniká za zákonom stanovených podmienok a v dôsledku protiprávneho jednanja,⁴⁶ v prípade mladistvých spáchaním previnenia.⁴⁷

Trestne zodpovednou osobou môže byť fyzická i právnická osoba, ktorá bezprostredne spáchala trestný čin. Páchatel'om podľa TZ môže byť:

- fyzická osoba, ktorá je v dobe činu,
- príčetná,
- dovŕšila pätnásť rok veku,
- je rozumovo a mravne vyspelá (pokiaľ sa jedná o previnenie mladistvého páchatel'a),
- podľa okolností pokiaľ sa jedná osobu charakterizovanú zvláštnymi znakmi (tzv. konkrétny subjekt, špeciálny subjekt, resp. vlastnoručné delikty).⁴⁸

Mladistvý páchatel' tak na rozdiel od dospelého páchatel'a musí okrem veku a príčetnosti naplniť ďalšiu podmienku a tou je rozumová a mravná vyspelosť, ktorá je samostatným obligatórnym znakom subjektu previnenia.⁴⁹ ZSM v ust. § 5 odst. 1 stanovuje: „Mladistvý, ktorý v dobe spáchaní činu nedosáhl takej rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať své jednanie, není za tento čin trestně odpovědný.“ Nedostatok rozumovej a mravnej vyspelosti vylučuje trestnú zodpovednosť mladistvého a zároveň je prejavom oneskoreného vývoja, ktorý nie je zapríčinený duševnou poruchou. Vývoj mladistvého sa posudzuje vzhľadom k vývoju ostatných rovesníkov, pričom zaostalosť mladistvého musí byť podstatná.⁵⁰ Nejvyšší soud ČR sa k rozumovej a mravnej vyspelosti vyjadril takto: „Úroveň rozumové a mravnej vyspelosti požadovaná ustanovením § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže jako předpoklad trestní odpovědnosti mladistvých má dvě složky, které se vzájemně ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého nedílný celek. Rozumovou a mravní

⁴⁴ ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ...*, s. 4.

⁴⁵ U mladistvých páchatel'ov sa jedná o ukládanie opatrení.

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydanie. Praha: Leges, 2016, s. 20.

⁴⁷ Previnenie = trestný čin spáchaný mladistvým.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 201-202.

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. Vydanie. Praha: Leges, 2016, s. 56.

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 218.

vyspělost mladistvého je třeba posuzovat jednak ve vzájemných souvislostech obou těchto složek (nikoliv izolovaně), jednak ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých, přičemž ze zákonné úpravy nevyplynou odlišné podmínky pro stanovení úrovně rozumové vyspělosti a mravní vyspělosti; v obou případech platí, že pouze v odůvodněných pochybnostech podložených konkrétními zjištěními je na místě, aby tato otázka byla řešena na podkladě posudku znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, popřípadě psychologie.⁶¹ Aby však trestná zodpovědnost mladistvého byla vyloučená musí být nedostatek rozumové a mravní vyspělosti důsledkem nedostatku schopnosti rozpoznávací nebo schopnosti určovací, resp. oboch těchto schopností. Posudzovanie týchto schopností sa potom deje vzhľadom k spáchanému previneniu.⁵² Páchatelom teda môžu byť len osoby sociálne zrelé, ktoré sú schopné niesť dôsledky trestnej zodpovednosti, teda trestné sankcie. Nadobudnutie sociálnej zrelosti je postupným procesom dospievania biologického, psychického ale aj sociálneho a je ovplyvnené rôznymi faktormi. TZ síce sociálnu zrelosť spája s vekovou hranicou trestnej zodpovednosti, ale je potrebné si uvedomiť, že u každého jedinca nastáva v inom období.⁵³ Vzhľadom k modernizácii a pokroku dnešnej doby u niektorých osôb dokonca aj skôr, preto by trestná zodpovednosť mala dopadať aj na tieto osoby mladšie ako 15 rokov. ZSM nadväzuje na ZTSM z roku 1931, ktorý taktiež vchádzal z tzv. relatívnej (podmienenej) trestnej zodpovednosti závislej na dosiahnutí určitého stupňa mravného a intelektuálneho vývoje v dobe spáchania previnenia,⁵⁴ avšak relatívnu trestnú zodpovednosť stanovoval pre osoby už od 14. roku veku.

Ďalej považujem za potrebné vysvetliť pojmy mladistvý, dieťa a mládež, ktoré upravujú ZSM a TZ. TZ upravuje pojem dieťa rozdielne než ZSM. Dieťa podľa ust. § 126 TZ je osoba mladšia 18tich rokov, pokiaľ TZ nestanoví inak. Takto vymedzená definícia je reakciou na Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989.⁵⁵ ZSM stanovuje v ust. § 2 odst. 1 pojem mládež ako súhrnné označenie pre deti mladšie ako 15 rokov a mladistvých. Členenie na tieto dve kategórie je dôležité pre určenie, v akom režime zodpovednosti budú dané osoby posudzované a aké budú následky činu inak trestného či previnenia.⁵⁶ Dieťa mladšie ako 15 rokov ZSM označuje toho, kto v dobe spáchania činu inak trestného nedovršil 15. rok veku. Činom inak trestným sa rozumie čin, ktorý v danom prípade je beztrestný, ale v inom prípade a za iných okolností by bol trestným. Tento

⁵¹ uznesenie Nejvyššího soudu ČR zo dňa 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

⁵² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. Vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 443.

⁵³ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné. 1. Obecná část*. 3. vydanie. Praha: Codex, 1997, s. 104.

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví...*, s. 37.

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád ...*, s. 186-187.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, s poznámkami a judikaturou*. Praha: Linde, 2004, s. 7.

termín používa vo svojich ustanoveniach ZSM⁵⁷ pre prípady, pokiaľ osoba nedosiahla vekovej hranice trestnej zodpovednosti, bola nepríčetná, resp. osoba nie je rozumovo a mravne vyspelá.⁵⁸

Mladistvým podľa ZSM je potom ten, kto v dobe spáchania previnenia dovŕšil 15. rok a neprekročil 18. rok svojho veku. S prihliadnutím k ust. § 139 TZ o počítaní času sa mladistvým stáva osoba dňom nasledujúcim po dosiahnutí 15. roku veku a dospelým sa stáva osoba dňom nasledujúcim po dosiahnutí 18. roku veku.⁵⁹ Ako uvádza Hrušáková a Žátecká: „*Obecně zažitý pojem mladistvý má své tradice, proto byl ponechán pro osoby již trestně odpovědné nacházející se ve věku 15 až 18 let.*“⁶⁰

Okrem vyššie vymedzených vekových kategórií je dôležité spomenúť ďalšiu kategóriu osôb, s ktorou ZSM pracuje v § 93 odst. 2 a to osoby od 12. roku veku do 15. roku veku. Táto kategória osôb je dôležitá z hľadiska obligatórneho ukladania ochrannej výchovy súdom pre mládež⁶¹, ktorú uloží dieťať, ktoré spáchalo čin, za ktorý TZ dovoľuje uloženie výnimočného trestu a ktoré spĺňa podmienku požadovaného veku. Fakultatívne môže súd podľa ZSM pre mládež uložiť ochrannú výchovu: „*těž dětěti, které v době spáchání činu bylo mladši patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy.*“ Pozitívom je, že právna úprava reaguje na najzávažnejšie delikty páchané deťmi od 12. roku až do 15. roku veku a zároveň, že sa neobmedzuje len na závažnosť, ale aj potrebu zaistenia riadnej výchovy (pokiaľ je to nevyhnutné) a vzhľadom na povahu spáchaného činu inak trestného. Otázne pre mňa je v koľkých prípadoch bola obligatórne a fakultatívne uložená ochranná výchova a či takéto uloženie viedlo k pozitívnym výsledkom. Bohužiaľ musím konštatovať, že daná problematika je nad rámec mojej diplomovej práce a ponechávam tento problém otvorený pre analýzu ďalším, ktorý by mohli skúmať či je zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti javom žiadúcim z hľadiska efektivity právnej úpravy sankcionovania.

Podľa Šámala z hľadiska náročnosti nie je možné, aby bol každý jeden mladistvý, ktorý spáchal previnenie, skúmaný či dosiahol určitý stupeň dospelosti, je stanovená veková hranica trestnej zodpovednosti⁶² v ust. § 25 TZ takto: „*kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.*“ Obdobne viď. § 89 odst. 1 ZSM. Otázne zatiaľ je, či je táto hranica nastavená dosť nízko.

⁵⁷ Tento pojem sa používa v niekoľkých významoch, avšak s prihliadnutím k téme mojej diplomovej práce ho vymedzujem len v súvislosti so ZSM.

⁵⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 218.

⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví...*, s. 10.

⁶⁰ ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví...*, s. 7.

⁶¹ Špecializovaný súdny senát alebo v zákonom stanovených prípadoch predseda takéhoto senátu alebo samosudca príslušného okresného, krajského, vrchného a Nejvyššího soudu ČR.

⁶² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo...*, s. 172.

Tab. č. 2

trestná zodpovednosť	vek	obligatórne podmienky	pomenovanie
—	menej ako 15 rokov veku	—	dieťa mladšie ako 15 rokov
relatívna trestná zodpovednosť	od 15 do 18	vek, príčetnosť, rozumová a mravná vyspelosť	mladistvý
absolútna trestná zodpovednosť	viac ako 18 rokov veku	vek, príčetnosť	dospelý

2.2 Návrhy na zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti

Ako som už uviedla vyššie, pôvodný návrh ZSM sa prikláňal k zníženiu vekovej hranice trestnej zodpovednosti na 14 rokov. Nasledujúce obdobie sa stretávalo s ďalšími neúspešnými návrhmi na jej zníženie. V roku 2004 vláda predložila Poslaneckej snemovni Parlamentu ČR návrh nového TZ. Návrh pod č. 744 tlače rozposlala Poslanecká snemovňa poslancom a začalo sa jeho prejednávanie. V roku 2005 bol schválený návrh postúpený Senátu pod č. 219 tlače, ktorý ho zamietol a s pozmeňovacími návrhmi vrátil späť Poslaneckej snemovni.⁶³ Návrh stanovoval vo svojom ust. § 25: „Kdo v době spáchání činu nedovršil čtrnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.“⁶⁴ Veková hranica trestnej zodpovednosti pôvodne stanovená na 15 rokov sa počas prejednávania v Poslaneckej snemovni zmenila na 14 rokov. Jedným z pozmeňovacích návrhov Senátu bolo práve zvýšenie vekovej hranice na 15 rokov a teda jej zníženie sa nestretlo s úspechom. Mimo to malo dôjsť k zníženiu legálneho veku pre pohlavný styk⁶⁵, čo v prípade Slovenskej republiky sa nestalo (viď. ďalšia kapitola). Vtedajší minister spravodlivosti Jiří Pospíšil uviedol ako hlavný dôvod zníženia vekovej hranice trestnej zodpovednosti včasné dospievania mladých ľudí.⁶⁶ Takýto argument podľa môjho názoru je správny, avšak neplatí absolútne. Podľa môjho názoru by obstál, pokiaľ by bolo dodané, že určitá skupina osôb mladších dospieva včasne a je potrebné, aby trestné zákony dopadali aj na tieto osoby.

⁶³ FRYŠTÁK, Marek. Je snížení věkové hranice vzniku trestní odpovědnosti dostatečným řešením dětské kriminality? *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2006, roč. 14, č. 1, s. 9-13.

⁶⁴ historická verzia: návrh trestného zákona zo dňa 10. 1. 2006 č. tlače 219

⁶⁵ historická verzia: pozmeňovací návrh k návrhu trestného zákoníku zo dňa 1. 2. 2006 č. tlače 219

⁶⁶ VACULÍK, Radim. *Právo: Pospíšil chce soudit už čtrnáctileté děti* [online]. portal.justice.cz, 15. marca 2007 [cit. 14. februára 2017]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=378&d=147197>>.

V súvislosti s návrhom nového TZ sa zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti dostalo do popredie druhýkrát. Pôvodne bola hranica stanovená na 15 rokov, ale následne došlo k jej zmene na 14 rokov veku, čo bolo zakotvené i v novom návrhu TZ.⁶⁷ Ako vyplýva zo správy činnosti Senátu za rok 2009, TZ mal nielen vekovú hranicu trestnej zodpovednosti stanovenú na 14 rokov, ale v súvislosti s jej znížením sa upravila hranica legálneho veku pre pohlavný styk a zároveň sa zmenil vek pre povinnosť mať pri sebe občiansky preukaz.⁶⁸ Skôr než však TZ nadobudol účinnosť, došlo k urýchlenej novelizácii § 25 a ustanovení s ním spojených, čím sa veková hranica opätovne vrátila na 15. rok veku.⁶⁹ Z môjho pohľadu urýchlená novelizácia predstavuje vyjadrenie strachu priniest niečo „nové“. Dodávam, že by sa jednalo o návrat k „starému“ a beriem úskok v zado ako, ktoré občanom nepridáva na dôvere voči zákonodarcovi a znižuje sa tak právna istota.

Zatiaľ posledným pokusom o zníženie vekovej hranice sa konalo nedávno a to v roku 2016. Jedná sa o reakciu na prípad šikanovanej učiteľky zo strany študentov a prípad pätnásťročného dievčaťa, ktoré dobodalo jej o rok mladší priateľ.⁷⁰ Skupina poslancov (zástupca navrhovateľa Jeroným Tejč) rozposlala dňa 24. 5. 2016 návrh trestného zákona, ktorým malo dôjsť k zníženiu vekovej hranice.⁷¹ K ust. § 25 TZ sa mal pripojiť dodatok: „*Jestliže však spáchal zvlášť závažný zločin, za který je možno uložit výjimečný trest, je trestně odpovědný, pokud dosáhl věku třinácti let.*“⁷² Aj keď vláda vydala nesúhlasné stanovisko, organizačný výbor odporučil prejednanie návrhu. V súčasnej dobe je prejednávanie navrhnuté na 55 schôdzi (po 21. februári 2017).⁷³ Dôvodová správa k tomuto návrhu uvádza: „*Mladí pachatelé, ale i jejich rodiče, jsou si vědomi, že činnost jinak trestná je u osob mladších 15 let trestně nepostihnutelná. Mezi trestnou činností patří také šikana objevující se čím dál tím více i na základních školách. Častými pachateli jsou žáci posledních ročníků, kteří dosáhli věku 13 let. Za velmi nežádoucí lze považovat stav, kdy dítě spáchá zvlášť závažný zločin, za který je možno uložit výjimečný trest (...). V současné době však již předmětnou právní úpravu nelze považovat za dostatečnou. Vyspělost dnešních dětí je vyšší než u dřívějších generací a u naprosté většiny osob starších 13 let je ovládací i rozpoznávací schopnost na zákonem požadované úrovni.*“ Ďalej uvádza, že je nutné zvážiť pri stanovení výšky vekovej hranice trestnej zodpovednosti množstvo rôznych faktorov, ktoré ovplyvňujú dané osoby. Správa odkazuje na štúdie

⁶⁷ VANTUCH, Pavel. *Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb.* [online]. pravniradce.ihned.cz, 21. októbra 2009 [cit. 14. februára 2017]. Dostupné na <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-38730700-novy-trestni-zakonik-c-40-2009-sb>>.

⁶⁸ SENÁT ČR. *Zpráva o činnosti Senátu za rok 2009* [online]. [senat.cz](http://www.senat.cz), [cit. 14. februára 2017]. Dostupné na <http://www.senat.cz/cinnost/zpravy/vyrzpr2009/index.php?ke_dni=18.12.2016&O=10>.

⁶⁹ VANTUCH, Pavel. *Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb.*...

⁷⁰ ČT24. *Dětské zločinci možná přijdou za mříže. Poslanci navrhnou snížení věku trestní odpovědnosti* [online]. [ceskatelevize.cz](http://www.ceskatelevize.cz), 8. marca 2016 [cit. 14. februára 2017]. Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1717822-detsti-zlocinci-mozna-pujdou-za-mrize-poslanci-navrhnuj-snizeni-veku-trestni>>.

⁷¹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. *Sněmovní tisk č. 817*...

⁷² aktuálne znenie: návrh trestného zákona zo dňa 24. 5. 2016 č. tlače 817.

⁷³ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. *Sněmovní tisk č. 817*...

Parlamentného inštitutu, podľa ktorých je pri stanovení minimálnej vekovej hranice trestnej zodpovednosti dôležité prihliadať k pomeru medzi počtom psychicky vyspelých detí, ktoré úmyselne trestnú činnosť páchajú a počtom psychicky nevyspelých detí, ktoré si dopady svojej trestnej činnosti neuvedomujú. V návrhu je aj naďalej zachovaná trestná nezodpovednosť osôb, ktoré síce dovърšili 13 rok veku, ale ich rozumová a mravná vyspelosť je nedostatočná. Je umožnený individuálne odlišný prístup a hranica 13 rokov pre vznik trestnej zodpovednosti u zvlášť závažných zločinov nie je zaväzujúca.⁷⁴ K návrhu dodávam, že pokiaľ je aká taká snaha o zníženie vekovej hranice, malo by sa začať pomalými krokmi a to zníženie najprv na 14 rokov. Obávam sa, že návrh nebude prijatý. Negatívne hodnotím zníženie len u zvlášť závažných zločinov. Úprava, ktorá bola navrhovaná v súvislosti s prijatím nového TZ (i keď nebola prijatá) bola úpravou rozumnou. Dokonca mám za to, že bola úpravou rozumnejšou než je v súčasnosti v Slovenskej republike. Obecné zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti a prispôsobenie veku u legálneho pohlavného styku by bolo v dnešnej dobe pomalým a možno i úspešným krokom vpred, nie ako v roku 2009.

⁷⁴ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. *Sněmovní tisk č. 817...* .

3 Situácia v Slovenskej republike po roku 1993 do súčasnosti

3.1 Právna úprava

Po rozpade Česko-slovenskej federatívnej republiky, je právna úprava mladistvých v SR upravená v TZ. K zásadnej reforme trestného práva v SR došlo skôr než v ČR. Jedným z dôvodov je fakt, že TZ a zákon č. 141/1961 Z.z., trestný poriadok neprešli v Slovenskej republike zásadnými a mnohopočetnými zmenami tak ako v ČR.⁷⁵ Dňa 21. 4. 2004 vláda SR schválila návrh TZ SR a návrh TP SR. Na týchto návrhoch začala pracovať Komisia pre rekodifikáciu trestného práva už od roku 1999.⁷⁶ Po prijatí oboch zákonov Národnou radou SR došlo k náhrade doterajšej právnej úpravy. Účinnosť oba zákony nadobudli od 1. 1. 2006.⁷⁷ Táto reforma priniesla množstvo zmien, medzi ktoré patrí aj zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti. TZ SR v oddieli s názvom okolnosti vylučujúce trestnú zodpovednosť vo svojom ustanovení § 22 odst. 1 bezo zmeny dodnes stanovuje: „Kto v čase spáchania činu inak trestného nedovršil štrnásť rok svojho veku, nie je trestne zodpovedný.“ TZ SR došlo k návratu vekovej hranice trestnej zodpovednosti stanovenej na 14 rokov, ktorú poznali zákony účinné pred prijatím TZ 50. Čentéš vo svojom komentári píše, že takto stanovená veková hranica je odôvodnená dosiahnutým stupňom biologickej a sociálne psychickej vyspelosti.⁷⁸ Je potrebné zdôrazniť, že u trestného činu sexuálneho zneužívania je veková hranica trestnej zodpovednosti špeciálna.⁷⁹

Z dôvodovej správy k TZ SR vyplýva, že jednou z úloh prebiehajúcej rekodifikácie slovenského trestného práva bolo: „(...) preskúmať ustanovenia Trestného zákona upravujúce základy trestnej zodpovednosti z hľadiska, či zodpovedajú poznatkom modernej právnej vedy i poznatkom súvisiacich vedných odborov (kriminológie, psychológie, psychiatrie, pedagogiky, ekonómie a i.), podľa potreby tieto ustanovenia zmeniť alebo doplniť (...).“⁸⁰ Stanovenie vekovej hranice bolo podrobené skúmaniu z viacerých smerov a vo vzájomnej súvislosti.

Dôvodová správa k ust. § 22 TZ SR ďalej zakotvuje na základe čoho došlo k zníženiu vekovej hranice trestnej zodpovednosti z pätnástich rokov veku na štrnásť. V dôsledku rozvoja modernej

⁷⁵ INSTITUTE PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *Slovenský trestní řád*. 1.vydanie. Praha: Vydavatelství Kufr, 2006, s. 3.

⁷⁶ VLÁDA SR. *Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona č. 300/2005 Z.z. trestný zákon*. [online]. zakony.judikaty.info.sk, 23. februára 2005 [cit. 1. marca 2017]. Dostupné na <<http://zakony.judikaty.info/predpis/zakon-300/2005/audit-dovodove-spravy>>.

⁷⁷ INSTITUTE PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *Slovenský ...*, s. 3.

⁷⁸ ČENTÉŠ, Jozef. *Trestný zákon s komentárom*. Žilina: Vydavateľ Poradca podnikateľa, 2006, s. 58.

⁷⁹ Vid'. podkapitola 3.2 Problematika trestnej zodpovednosti a trestného činu sexuálneho zneužívania.

⁸⁰ VLÁDA SR. *Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona č. 300/2005...*

doby došlo i k zrýchlenému vývoju mladistvých. „*Týka sa to oveľa viac jej fyzickej vyspelosti, menej mentálnej zrelosti, ale na druhej strane nemožno poprieť ani to, že i po tejto stránke dnešná mládež dospieva oveľa rýchlejšie než tomu bolo pred niekoľkými desiatkami rokov. Nesporne je to vyvolané aj celkovým, životným štýlom, materiálnymi podmienkami, tempom a úrovňou jej vzdelávania, prístupom k informáciám prostredníctvom médií vrátane výpočtovej techniky a podobne.*“ Faktory majúce vplyv na mladistvých odôvodňujú potrebu dôkladnejšej ochrany pred negatívnymi vplyvmi a sociálne-patologickými javmi. Ďalej sa tu odráža potreba zintenzívnenia pôsobnosti všetkých systémov vzdelávania a výchovy, vytvorenie podmienok pre kultúrne vyžitie, zdravé výchovné pôsobenie, využívanie voľného času a pracovné uplatnenie.⁸¹

K zníženiu vekovej hranice trestnej zodpovednosti došlo na základe opakovanej trestnej činnosti mladistvých, resp. mladistvý sa podieľali na trestnej činnosti s dospelými páchatelmi a to závažnej kriminality násilnej, mravnostnej ale i majetkovej často v spojení s užívaním návykových látok. Dôvodová správa toto tvrdenie opiera o kriminalistické štatistiky, dokumentujúce stav a vývoj kriminality, jej štruktúru i štruktúru jej páchatelov. Účelom zníženia nemá byť kriminalizácia mladistvých, ale zabránenie opakovaniu trestnej činnosti. Nepopiera tvrdenie, že trestné právo je utima ratio. Uvádza, že primárne by sa mali uplatňovať neprávne prostriedky v prevencii pred trestnou a inou protispoločenskou činnosťou mládeže a zároveň je potrebné si uvedomiť, že mládež je jednou z najviac zraniteľných obetí zločinu, ktoré trestné právo chráni. Samo zníženie trestnej zodpovednosti problematiku kriminality mládeže nevyrieši a preto je potrebné aby štát prijal ďalšie opatrenia, ktoré povedú k jej znižovaniu.⁸²

SR síce bola prvá, v ktorej prebehla reforma trestného práva, ale v právnej úprave zakotvenia mladistvých zostala pozadu. Právna úprava mladistvých nie je samostatná a je súčasťou TZ SR. V hlave štvrtej s názvom osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých v ust. §§ 94 – 121 TZ SR upravuje celú právnu materiu mladistvých. Pojem mladistvý je vysvetlený v ust. § 94 odst. 1 TZ SR: „*Osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku, sa považuje za mladistvú.*“ Pojem dieťa uvedený v ust. § 127 odst. 1 TZ SR vykladá ako osobu mladšiu osemnásť rokov, pokiaľ TZ SR neustanovuje inak. Osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých sú ustanoveniami špeciálnymi, tzn. že pokiaľ hlava štvrtá určitú právnu úpravu neobsahuje, použijú sa na mladistvého ostatné ustanovenia TZ SR.⁸³ Vzhľadom k odlišnostiam dospelých a mladistvých páchatelov a hlavne prehľadnosti právnej úpravy je prijatie samostatného zákona

⁸¹ VLÁDA SR. *Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona č. 300/2005...* .

⁸² Tamtiež.

⁸³ BURDA, Eduard a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1.* Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 611.

upravujúceho právnú úpravu mladistvých viac ako žiadúce. SR sa pri vypracovaní návrhu TZ SR mala inšpirovať prijatím ZSM v ČR.

TZ SR nám ďalej zakotvuje vo svojom ust. § 95 odst. 1 stanovuje: „*Mladistvý mladší ako pätnásť rokov, ktorý v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný.*” Dôvodová správa k tomuto ustanoveniu hovorí o tzv. poistke proti nesprávnemu stíhaniu detí v podobe skúmania mentálnej vyspelosti mladistvých páchatel'ov, ktorí prekročili 14 rok veku.⁸⁴ Odkazuje na TP SR, podľa ktorého v ust. § 338: „*U mladistvého, ktorý v čase činu neprekročil pätnásť rok svojho veku, treba vždy skúmať, či bol spôsobilý rozpoznať protiprávnosť činu a či bol spôsobilý ovládať svoje konanie.*” U mladistvých páchatel'ov vo veku 14 až 15 rokov sa teda bude obligatórne skúmať mentálna vyspelosť a u mladistvých mladších ako 18 rokov sa mentálna vyspelosť bude skúmať len v odôvodnených prípadoch.⁸⁵ Skúmanie rozumovej a mravnej vyspelosti medzi pätnástym a osemnástym rokom v odôvodnených prípadoch zakotvuje i ČR. SR, tak síce vekovú hranicu znížila, ale na druhej strane zakotvila obligatórnosť skúmania rozumovej a mravnej vyspelosti od 14 do 15 roku veku, čo z môjho pohľadu hodnotím kladne. V ČR sa má za to, že osoby mladšie ako 15 rokov nie sú rozumovo a mravne vyspelé. Pokiaľ by došlo k zníženiu vekovej hranice trestnej zodpovednosti a obligatórne by sa rozumová a mravná vyspelosť skúmala u osôb mladších ako 15 rokov, došlo by tak jednak k uspokojeniu zástancov, ktorí sú za zníženie vekovej hranice a zároveň k odstráneniu obáv u odporcov, ktorí často argumentujú nedostatkom rozumovej a mravnej vyspelosti. Jednoducho by boli trestne zodpovední aj tí, ktorí sú mladší ako 15 rokov a zároveň sú rozumovo a mravne vyspelí, čo by bolo posúdené na základe obligatórneho skúmania.

Špecifikom v právnej úprave je ďalej ust. § 95 odst. 2 TZ SR: „*Prečin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, nie je trestným činom, ak ho spáchal mladistvý a ak je jeho závažnosť malá.*” Z tohoto ustanovenia vyplýva, že o prečin sa nebude jednáť v prípade malej závažnosti. Trestná zodpovednosť mladistvého by mala byť odvodzovaná u prečinov vykazujúcich vyššiu závažnosť ako u dospelých páchatel'ov. V prípadoch kedy je závažnosť prečinu malá, by sa voči mladistvým mali aplikovať iné výchovné prostriedky. Závažnosť sa posudzuje na základe ust. § 10 odst. 2 TZ SR, ktorý nám hovorí, že: „*Nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohútku páchatel'a je jeho závažnosť nepatrná.*”⁸⁶ Všetky kritéria sú významné, a preto nie je možné sa obmedzovať len na niektoré z nich. Určujú nám

⁸⁴ VLÁDA SR. *Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona č. 300/2005... .*

⁸⁵ Tamtiež.

⁸⁶ BURDA, Eduard a kol. *Trestný zákon. Všeobecná ...*, s. 613.

stupeň nebezpečnosti pre spoločnosť a preto je nutné kritéria posudzovať samostatne ale i vo vzájomnej súvislosti. Vzhľadom k trestnej zodpovednosti mladistvých je ďalej nutné prihliadať i k osobe páchatel'a.⁸⁷ Ako vyplýva z rozhodnutia Nejvyššího soudu ČR: „*Jedním ze základních předpokladů pro spravedlivé rozhodnutí soudu v trestním řízení proti mladistvému je všestranná znalost jeho osoby. Důkladné objasnění stupně rozumového a mravního vývoje mladistvého je důležité nejen pro volbu prostředků vhodných pro jeho nápravu, nýbrž i pro zjištění, zda nejde o čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je malý a za nějž proto mladistvý není trestně odpovědný.*“⁸⁸ Z uvedeného nám vyplýva, že mladiství či už ako ich definuje TZ ČR alebo TZ SR budú posudzovaní z hľadiska osobnostného. Budú sa skúmať pomery, z ktorých pochádzajú a iné kritéria, ktoré tak zákon stanovuje. Odporcovia preto nemôžu tvrdiť absolútne, že osoby mladšie ako 15 rokov nie sú rozumovo a mravne vyspelé. U niektorých toto tvrdenie platiť nebude, a preto by sa mal zákonodarca ČR zamyslieť nad zmenou právnej úpravy.

3.2 Problematika trestnej zodpovednosti a trestného činu sexuálneho zneužívania

TZ SR stanovuje vo svojom ust. § 22 odst. 2: „*Pre trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 nie je trestne zodpovedný, kto v čase spáchania činu nedovršil pätnásť rok svojho veku.*“ Veková hranica trestnej zodpovednosti nie je u všetkých trestných činov rovnaká. Výnimku tvorí trestný čin sexuálneho zneužívania podľa ust. § 201 TZ SR⁸⁹, kedy hranica trestnej zodpovednosti bola stanovená na 15 rokov.⁹⁰ Táto hranica sa zhoduje s legálnym vekom pre pohlavný styk. Objektom daného ustanovenia je mravný a telesný vývoj osôb mladších ako pätnásť rokov bez ohľadu na ich pohlavnú zrelosť a pohlavie pred zneužívaním páchatel'mi, ktorí v čase činu dovrsili pätnásť rok veku.⁹¹

Právna úprava síce chráni zhora vymedzený objekt, ale na druhej strane zabúda na dôvody, prečo došlo k zníženiu vekovej hranice trestnej zodpovednosti. Pokiaľ k zníženiu vekovej hranice trestnej zodpovednosti došlo na základe väčšej kriminality mladistvých a v dôsledku modernizácie doby, ktorá ovplyvňuje ich vývoj, mám za to, že sú ovplyvňované všetky oblasti a to aj oblasť sexuálna. Právna úprava na jednej strane chráni mravný a telesný vývoj, na strane druhej vytvorila

⁸⁷ BURDA, Eduard a kol. *Trestný zákon. Všeobecná ...*, s. 613.

⁸⁸ rozsudok Nejvyššího soudu ČR zo dňa 29. marca 1971, sp. zn. 11 Tz 17/71

⁸⁹ Trestný čin sexuálneho zneužívania spácha ten kto vykoná súlož s osobou mladšou ako pätnásť rokov alebo kto takú osobu iným spôsobom sexuálne zneužije.

⁹⁰ BURDA, Eduard a kol. *Trestný zákon. Všeobecná ...*, s. 152.

⁹¹ BURDA, Eduard a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 426.*

možnosť páchania trestnej činnosti bez možnosti trestnoprávneho postihu v tejto oblasti deťmi mladšími ako 15 rokov. Vytvorenie špeciálnej trestnej zodpovednosti považujem za nešťastné riešenie vzhľadom k tomu, že je v rozpore s účelom a cieľom jej obecného zníženia. Návrhy v ČR, ktoré chceli znížiť vekovú hranicu trestnej zodpovednosti na 14 rokov správne smerovali i k zníženiu veku pre legálny pohlavný styk.

Je dôležité dodať, že skutková podstata trestného činu sexuálneho zneužívania postihuje i jednanie, ku ktorému došlo na základe citového vzťahu, resp. so súhlasom osoby poškodenej.⁹² V tomto smere sa jedná o tvrdosť zákona hlavne s prihliadnutím k tomu, že trestný čin sexuálneho zneužívania je v odst. 1 a 2 zločinom, v odst. 3 a 4 obzvlášť závažným zločinom.⁹³ Riešením by bolo zakotviť privilegovanú skutkovú podstatu tak ako uvádza vo svojom článku Surmánek: „*Mladistvý, ktorý vykoná súlož s osobou vo veku od štrnásť do pätnásť rokov, alebo ktorý takú osobu iným spôsobom sexuálne zneužije, pričom tak učiní na základe citového vzťahu k tejto osobe alebo na základe súhlasu tejto osoby, potrestá sa odňatím slobody na osemnásť mesiacov až päť rokov.*“⁹⁴ Uvedené riešenie nám síce zmiernuje tvrdosť zákona, avšak nerieši problém pri ktorom je potrebné porovnávať ochranu mravného a telesného vývinu a trestnú zodpovednosť osôb vo veku 14 rokov a viac za spáchanie previnenia/činu inak trestného sexuálneho zneužívania. Otázne ďalej je, či je spoločnosť pre zníženie veku pre legálny pohlavný styk pripravená a či je z hľadiska nielen právneho, ale aj lekárskeho vhodné túto vekovú hranicu znížiť.⁹⁵

Na záver dodávam, že východiskom tejto situácie by bolo, aby aj pre TČ sexuálneho zneužívania bola veková hranica trestnej zodpovednosti znížená. Odstránilo by sa tak vákuum beztrestnosti medzi inými previneniami trestnými od 14 rokov veku a previnením sexuálneho zneužívania trestného od 15. roku veku. Zároveň však v nadväznosti na zníženie u tohoto previnenia je vhodné reagovať, tak ako som uviedla vyššie, na tvrdosť zákona, ktorú je možné práve zmierniť privilegovanou skutkovou podstatou u osôb páchajúcich previnenie z „čistej lásky“.

3.3 Zabezpečenie povinnej školskej dochádzky pri výkone trestného opatrenia odňatia slobody

So znížením vekovej hranice trestnej zodpovednosti súvisí ďalší problém, na ktorý odkazujú

⁹² BURDA, Eduard a kol. *Trestný zákon. Osobitná ...*, s. 426.

⁹³ Obzvlášť závažný zločin= zvlášť závažný zločin v českej právnej úprave.

⁹⁴ SURMÁNEK, Erik. *Sexuálne zneužívanie uskutočňované mladistvými – úvahy de lege ferenda* [online]. ulpianus.sk, 25. októbra 2015 [cit. 1. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.ulpianus.sk/blog/sexuálne-zneužívania-uskutocnovane-mladistvymi-de-lege-ferenda/>>.

⁹⁵ K otázke kriminality u TČ/previnenie/činu inak trestného sexuálneho zneužívania vid'. kapitola 4.

odporcovia zníženia vekovej hranice v ČR, a to zabezpečenie plnenia povinnej školskej dochádzky pri výkone trestného opatrenia odňatia slobody. V ČR podľa ust. § 36 odst. 1 ŠZ ČR je povinná školská dochádzka stanovená po dobu deviatich rokov. V ust. § 36 odst. 3 ŠZ ČR začína povinná školská dochádzka počiatkom školského roku, ktorý nasleduje po dni, kedy dieťa dosiahne 6 roku veku, pokiaľ mu nie je povolený odklad. Z daných ustanovení vyplýva, že obecne sa povinná školská dochádzka končí pätnástym rokom. V SR je povinná školská dochádzka stanovená dokonca po dobu desiatich rokov na základe ust. § 19 odst. 2 ŠZ SR. Obecne sa povinná školská dochádzka končí šestnástym rokom.

Slovenská právna úprava stanovuje, že trest odňatia slobody vykonáva mladistvý v ústave na výkon trestného opatrenia mladistvých.⁹⁶ Ústav zabezpečuje povinnú školskú dochádzku mladistvým formou denného štúdia, resp. zabezpečuje doplnenie základného vzdelania formou denného štúdia v ústave i mladistvým, ktorý už nie sú školou povinný. Vzdelávanie sa spravidla vykonáva v oddelenej triede základnej školy, strednej školy v ústave alebo sa zabezpečí individuálne vzdelávanie.⁹⁷ Ako môžeme vidieť argument týkajúci sa problematického zabezpečenia povinnej školskej dochádzky proti zníženiu vekovej hranice trestnej zodpovednosti neobstojí. ČR sa môže v tomto prípade inšpirovať slovenskou právnou úpravou, ktorá má dokonca povinnú školskú dochádzku stanovenú o rok viac než ČR. Pri znížovaní vekovej hranice trestnej zodpovednosti v SR sa zabezpečenie povinnej školskej dochádzky nejavilo ako problém, na základe ktorého by k zníženiu nemalo dôjsť.

Tab. 3

	ukončenie povinnej školskej dochádzky obecne	trestná zodpovednosť
SR	16. rok veku	od 14. roku veku
ČR	15. rok veku	od 15. roku veku

⁹⁶ srov. aktuálne znenie: § 70 odst. 1 zákona č. 475/2005 Z.z., o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁹⁷ srov. aktuálne znenie: § 72 odst. 2 a odst. 5 vyhlášky č. 368/2008 Z.z., Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody.

4 Analýza kriminality mládeže

Kriminalitu ako jav skúma kriminológia. Môžeme ju definovať ako spoločenskovednú disciplínu, ktorá sa zaoberá jednotlivcami, spoločnosťou ako celkom a sociálnymi skupinami, ktoré ju tvoria.⁹⁸ Inak povedané kriminológia je veda o kriminalite, o jej páchateloch a obetiach a o jej kontrole.⁹⁹ Kriminalitou mládeže potom rozumieme najzávažnejší sociálne patologický jav, tzn. poruchu mládeže v ich správaní, ktorá sa prejavuje v porušovaní trestnoprávných noriem.¹⁰⁰ Je javom, ktorý sa vyskytuje v každej spoločnosti a nesie status negatívny.¹⁰¹

Na poruchy správania pri tom majú vplyv rôzne faktory a to faktory vonkajšie a faktory vnútorné. Medzi faktory vonkajšie radíme:

- negatívne javy v rodine (negatívne vzťahy, nesprávna výchova či už nedostatočná, alebo prehnaná apod.);
- negatívne javy v škole (šikanovanie, nevhodné spôsoby vzdelávacieho a výchovného procesu);
- negatívne pôsobenia členov skupiny, v ktorej sa jedinec pohybuje (alkoholizmus, drogová závislosť apod.);
- nevhodný spôsob využívania voľného času (resp. až príliš veľa voľného času);
- obecné negatívne javy spoločenské (gamblerstvo, toxikománia apod.);
- mediálne pôsobenie na mládež.¹⁰²

Pod vnútorné faktory spadajú:

- faktory spojené s dospievaním;
- poruchy osobnosti, ktoré sú podmienené geneticky.¹⁰³

Okrem vyššie uvedených faktorov sem môžeme radiť nákladnosť životného štýlu mládeže, potreba presadenia sa v skupine rovesníkov, strach z neúspechu, napodobenie životného štýlu mediálne známych osôb apod.¹⁰⁴ Všetky uvedené faktory sú výsledkom spoločnosti, avšak štát má vplyv len na niektoré z nich.

⁹⁸ KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 1.

⁹⁹ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. 3. vydanie. Praha: ASPI, 2008, s. 15.

¹⁰⁰ KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie ...*, s. 267.

¹⁰¹ DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminologie*. 2. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 251.

¹⁰² Tamtiež s. 256.

¹⁰³ Tamtiež.

¹⁰⁴ Tamtiež.

V rámci kriminality mládeže majú vplyv aj médiá, ktoré v tomto prípade môžu pôsobiť dvojakým významom. V prvom rade sa jedná o význam negatívny, ktorý môžeme chápať ako šírenie informácií pre mládež neprípustných a zároveň prostredníctvom médií prepieranie kriminality mládeže, čo má za následok neprimerané reakcie (viď. posledný návrh na zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti na 13 rokov). V druhom prípade môžeme hovoriť o prevencii prostredníctvom médií. Dôležité pri učení určitého záveru týkajúceho sa zníženia hranice, je potrebné si uvedomiť, že nám médiá častokrát predostrú skreslené informácie a informácie, ktoré majú spôsobiť čo najväčšie pohoršenie, aby sa dosiahlo vyššej sledovanosti a návštevnosti.

4.1 Kriminalita mládeže v ČR

Kriminalita mládeže sa vyznačuje vysokou mierou latentnej (skrytej) kriminality, o ktorej sa orgány činné v trestnom konaní nedozvedia, a preto táto kriminalita nebýva registrovaná. Jedná sa o jav široko rozšírený.¹⁰⁵ Pri skúmaní akého počtu trestnej činnosti sa dopustili deti a mladiství, som vychádzala zo štatistických údajov. Jedná sa o údaje registrované a teda môžeme hovoriť o kriminalite zjavnej (registrovanej).¹⁰⁶ Negatívom je, že údaje o latentnej kriminalite nie sú spracované a preto štatistické údaje poskytujú skreslený obraz. Kriminalitu mládeže od roku 1993 do 2016 zobrazuje tabuľka č. 4, v ktorej sú uvedené činy inak trestné spáchané deťmi a previnenia spáchané mladistvými.

¹⁰⁵ KUCHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie* ..., s. 269.

¹⁰⁶ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*..., s. 47.

Tab. č. 4

rok	deti	mladiství
1993	8 280	21 074
1994	8 053	22 160
1995	10 322	22 310
1996	12 059	22 719
1997	12 086	19 139
1998	11 999	16 730
1999	12 464	14 920
2000	10 216	13 507
2001	9 926	12 913
2002	5 541	10 901
2003	4 692	9 779
2004	3 319	7 886
2005	3 086	7 443
2006	3 090	7 605
2007	2 710	8 079
2008	2 783	7 728
2009	2 333	7 123
2010	1 584	5 339
2011	1 636	5 427
2012	1 463	4 713
2013	1 286	3 845
2014	1 350	3 367
2015	1 308	2 747
2016 ¹⁰⁷	1 126	2 374

Vychádzala som z dvoch zdrojov, a to zdroj, ktorý poskytuje absolútne čísla od roku 1993 do 2003¹⁰⁸ a zdroj, ktorý tieto čísla síce poskytuje od roku 2000, ale vzhľadom k podrobnejšiemu rozboru konkrétnej kriminality (viď. tabuľky č. 4 a 5) sa mládež dopustila, som využila údaje

¹⁰⁷ Údaje pre rok 2016 sú uvedené len do 30. 11. 2016, pretože pre ďalšie nasledujúce obdobie ešte nie sú štatisticky spracované.

¹⁰⁸ KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie* ..., s. 283.

od roku 2003 do súčasnosti.¹⁰⁹ Tento zdroj vypracovalo Policajné prezídium ČR. Jedná sa o prameň údajov o registrovanej kriminalite.

Ako je možné vidieť kriminalita detí bola najvyššia v roku 1999. Od tohoto roku dochádza k výraznému poklesu. Pokiaľ neberieme v úvahu neúplné údaje za rok 2016, je kriminalita detí najnižšia v roku 2013. U mladistvých k poklesu kriminality došlo skôr a to v roku 1996, kedy bola kriminalita najvyššia. V roku 2015 dosahuje registrovaná kriminalita mladistvých najmenšieho čísla.

K poklesu mohlo dôjsť i na základe neochoty a zníženej činnosti policajného orgánu pri odhaľovaní trestnej činnosti. Druhým faktorom, ktorý mohol ovplyvniť pokles je samotná amnestia v roku 1998. Nesmieme opomenúť ani to, že novelou trestného zákona č. 265/2001 Sb., došlo k zmenám výšky škôd a to ich zvýšením, preto určité skutky, ktoré doposiaľ naplňovali skutkovú podstatu niektorého z previnení, po novele nebolo možné posúdiť ako previnenie.¹¹⁰

Zo štatistických údajov môžeme urobiť jeden záver. Čísla nám ukazujú, že znižovanie vekovej hranice trestnej zodpovednosti v súčasnosti nie je potrebné. Posledný pokus o zníženie vekovej hranice reagoval na delikventné jednanie dvoch detí.¹¹¹ Je podľa môjho názoru nesprávne, aby návrhy na znižovanie vekovej hranice vychádzali len z individuálnych mediálne prepieraných káuz. Dôležité je pozerat' sa na celkové štatistiky a na základe tých vychádzať. Dodávam však, že je nutné vziať do úvahy i latentnú kriminalitu a prevenciu. Podľa mňa je nesprávne, aby sa štát uspokojil s nízkymi číslami kriminality. Som si vedomá, že dosiahnutie nulového čísla je nemožné. Je však možné urobiť také opatrenia, aby sa kriminalita k tomuto číslu aspoň približovala. Znížením vekovej hranice trestnej zodpovednosti by mohlo dôjsť jednak k zníženiu latentnej kriminality tak i registrovanej.

Preventívny účinok je podľa môjho názoru prvoradý. Stanovením nižšej vekovej hranice by mohlo dôjsť k predchádzaniu a zamedzovaniu trestnej činnosti. Samotné zníženie vekovej hranice by však problém nevyriešilo a preto je potrebné sa zamerať i na prevenciu kriminality. Definujeme ju ako súbor rôznych aktivít mimotrestnej povahy, ktoré sú zamerané na odstránenie, oslabenie či neutralizáciu faktorov ovplyvňujúcich kriminalitu s cieľom zastaviť rast kriminality, resp. ju znížiť.¹¹² Iná definícia nám hovorí, že sa jedná o cieľavedomé, plánovité, koordinované a komplexné pôsobenie na príčiny a podmienky, ktoré kriminalitu vyvolávajú, resp. ju umožňujú,

¹⁰⁹ POLICIE ČR. *Štatistické prehľady kriminality* [online]. policie.cz, [cit. 5. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>.

¹¹⁰ KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie* ..., s. 282.

¹¹¹ Vid'. 2.2 Návrhy na zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti.

¹¹² NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*..., s. 183.

s cieľom predchádzania a zamedzovania trestnej činnosti.¹¹³ Spadá sem podľa obsahového zamerania prevencia sociálna (orientovaná napr. na toxikomániu, záškoláctvo, šikanu apod.), situačná (zameraná na odstraňovanie príležitostí k spáchaniu TČ)¹¹⁴ a viktimologická (kriminalita zameraná na to, aby sa človek nestal obeťou TČ).¹¹⁵ Štát má v rukách veľa nástrojov, ktorými by k zníženiu trestnej činnosti mohol prispieť, hlavne zo zameraním na školou povinnú mládež.

Záporom štatistických údajov je, že nám neukazujú koľkoročné deti páchajú činy inak trestné, čo v tomto prípade sa javí ako významné z hľadiska určenia dolnej vekovej hranice trestnej zodpovednosti a celkového prehľadu činov inak trestných u jednotlivých vekových kategóriách.

Pozornosť je ďalej nutné sústrediť na konkrétny druh kriminality. Policajná štatistika používa takticko-štatistické klasifikácie (v tomto prípade podľa jednotlivých druhov TČ a podľa zvláštnych subjektov ako sú deti a mladiství),¹¹⁶ z ktorých som ďalej vychádzala v tabuľke č. 4. a 5.¹¹⁷ V tabuľkách môžeme vidieť absolútne čísla kriminálnej činnosti násilnej, mravnostnej, majetkovej, ostatnej, zostávajúcej a hospodárskej.

Násilná kriminalita predstavuje TČ, ktoré sa vyznačujú tým, že si páchatel spôsobom agresívnym alebo manipulačným vytvára a reguluje vzťahy voči sociálnemu okoliu.¹¹⁸ Štatistiky sem radia napríklad všetky typy vražd (lúpežné, sexuálne, na objednávku a iné), usmrtenie ľudského plodu, zabitie, lúpež, únos a iné.¹¹⁹ Deti a mladiství sa u násilnej kriminality dopúšťajú najviac lúpeží a úmyselného ublíženia na zdraví.¹²⁰ Do mravnostnej kriminality nám spadá kriminalita sexuálna, ktorej podstatou je ukávanie pohlavného pudu spôsobmi spoločnosťou netolerujúcimi, a kriminalita týkajúca sa prostitúcie.¹²¹ Štatistiky sem radia napríklad znásilnenie, pohlavné zneužívanie, incest, obchodovanie s ľuďmi a iné. Z tejto kategórie dochádza najviac k páchaniu pohlavného zneužívania.¹²² Z majetkovej kriminality, ktorá zahŕňa útoky proti cudziemu majetku, sú najviac páchané krádeže.¹²³ Pre prehľad, do ostatnej kriminality radíme napríklad výtržníctvo, šírenie toxikománie a nedovolená výroba a dovoz psychotropných látok a jedov. Do zostávajúcej kriminality spadá napríklad ohrozovanie pod vplyvom návykovej látky, šírenie poplašnej správy apod. Z hospodárskej kriminality vyznačujúcou sa kriminalitou proti fungovaniu hospodárskeho

¹¹³ DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminológia...*, s. 127.

¹¹⁴ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie...*, s. 183.

¹¹⁵ DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminológia...*, s. 131.

¹¹⁶ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie...*, s. 183.

¹¹⁷ POLICIE ČR. *Statistické přehledy kriminality...*

¹¹⁸ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie...*, s. 285.

¹¹⁹ POLICIE ČR. *Statistické přehledy kriminality...*

¹²⁰ Tamtiež.

¹²¹ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie...*, s. 310-311.

¹²² POLICIE ČR. *Statistické přehledy kriminality...*

¹²³ Tamtiež.

systému a proti systému samotnému, dochádza najviac k páchaniu neoprávneného držania platobnej karty.¹²⁴

Ako môžeme vidieť v tab. č. 5 a 6, mládež sa dopúšťa najviac kriminality majetkovej. V roku 2016 sa k tejto kriminalite približuje kriminalita násilná a ostatná.

Tab. č. 5

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Deti/mladiství	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M
Násilná	705/1341	581/1149	544/990	498/1082	499/958	455/969
Mravnostná	92/161	104/190	74/175	86/184	93/155	100/174
Majetkové	1953/4701	1786/4643	1820/4159	1457/3966	1409/3844	1145/3472
Ostatná	359/1249	434/1197	407/1143	386/982	500/1083	436/1193
Zostávajúca	100/213	81/187	144/858	226/1653	217/1535	130/1094
Hospodárska	110/221	100/248	101/280	57/212	65/153	67/221

Tab. č. 6

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M
Násil.	349/810	331/819	366/829	374/677	287/565	271/481	257/415
Mravn.	97/166	84/185	122/198	101/216	120/198	133/198	138/232
Majet.	748/3033	848/3083	649/2605	590/2052	515/1702	536/1264	387/977
Ostat.	284/904	270/999	232/733	260/659	333/656	285/600	272/586
Zost.	53/193	40/194	49/150	31/122	39/121	35/93	30/68
Hospod.	53/233	63/147	45/198	30/119	56/125	48/108	39/96

K znižovaniu kriminality by mohlo prispieť zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti, ale nie na obecnej úrovni. Jednalo by sa o špeciálne vekové hranice u činov inak trestných, u ktorých je kriminalita detí najvyššia nielen v spojitosti s prihliadnutím na absolútne čísla, ale i v rámci podielu kriminality detí u daných TČ.¹²⁵ V kapitole 3. som však vyjadrila negatívne stanovisko voči špeciálnej úprave vekových hraníc trestnej zodpovednosti, preto dodávam, že by sa jednalo o riešenie dočasné. Vzhľadom k doterajšej situácii a zamietavým postojom k zníženiu vekovej hranice, by sa jednalo o malý kompromisný krok, ktorý by mohol znamenať zníženie

¹²⁴ srov. POLICIE ČR. *Statistické přehledy kriminality...*

¹²⁵ K provinieniu/činu inak trestného sexuálneho zneužívania srov. 4.2 Kriminalita mládeže v SR.

absolútnych čísel štatistík. Pokiaľ však zmeny nebudú učené, nemôžeme dôjsť k jednoznačnému záveru, či by sa jednalo o krok vpred alebo by sa dosiahlo len presunu detských delikventov pod kategóriu trestne zodpovedných mladistvých. Každopádne by boli trestne zodpovední a jednali by pod hrozbou trestnej sankcie.

Ako uvádza Večerka, jedným z charakteristických znakov trestnej činnosti mládeže je rýchle uspokojenie potrieb. Mládež tak nedokáže počkať na vhodnejšie podmienky pre uspokojenie svojho zámeru a často jedná z rýchleho popudu, pričom ich jednanie je sprevádzané vplyvom emócií. Vplyv emócií má potom za následok stratu schopnosti rozpoznávacej a schopnosti ovládacej. Obe schopnosti sú zachované predovšetkým v pokojnom stave. Pokiaľ naviažeme na podmienky trestnej zodpovednosti mladistvých je jednou z týchto podmienok už niekoľkokrát v tejto práci spomínaná rozumová a mravná vyspelosť.¹²⁶ V súvislosti s tým je potrebné dodať, že pokiaľ by sa rozhodlo pre zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti u činov inak trestných, ktorých sa deti dopúšťajú vysokého počtu vzhľadom k iným činom inak trestných, bolo by dobré pripomenúť, že u kategórie osôb vo veku od 14 do 15 rokov by sa javilo zavedenie obligatórneho skúmania rozumovej a mravnej vyspelosti viac ako žiadúce.

Dianiška vo svojej knihe uvádza, že síce z pohľadu množstva páchania trestnej činnosti dochádza k jej poklesu a stabilizácii, avšak z hľadiska kvalitatívneho dochádza k násilnejšiemu páchaniu trestnej činnosti. Taktiež obavy vyvolávajú nové typy kriminalít a pokles veku osôb dopúšťajúcich sa trestnej činnosti.¹²⁷ Aj tento poznatok by mohol slúžiť ako argument pre zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti.

4.2 Kriminalita mládeže v SR

Prijatím TZ SR došlo k zmene vekovej hranice trestnej zodpovednosti a to k jej zníženiu. Podporovatelia zníženia argumentovali tým, že časť obyvateľstva, ktoré sa približujú k vekovej hranici 15 rokov, je dostatočne mravne a rozumovo vyspelé. Odporcovia zmeny zas uvádzali, že sa jedná o zbytočnú kriminalizáciu detí.¹²⁸ Údaje v tabuľkách č. 7 a 8¹²⁹ nám ukazujú, že v niektorých prípadoch od účinnosti TZ SR v roku 2006, dochádza k poklesu trestnej činnosti. Či malo zníženie vekovej hranice za následok tento pokles, je pre mňa otáznne, ale určitým spôsobom to k tomu mohlo prispieť. Štatistické údaje sú dostupné od roku 1997 a obsahujú údaje o kriminalite násilnej,

¹²⁶ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminológia...*, s. 458

¹²⁷ DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminológia...*, s. 251.

¹²⁸ DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminológia...*, s. 255.

¹²⁹ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Štatistika kriminality v Slovenskej republike* [online]. www.minv.sk, [cit. 7. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-csv>>.

mravnostnej, majetkovej, ostatnej, zostávajúcej a tzv. ekonomickej. Od štatistík v ČR sa líši štatistika v SR v ekonomickej kriminalite, do ktorej len zaraďuje pár TČ. Spadajú sem niektoré TČ hospodárske (skrátene dane, ohrozovanie devízového hospodárstva), ale i krádež, ktorú zaraďuje aj ku majetkovej kriminalite.

Tab. č. 7

rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
deti/ mlad.	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M
Násil.	184 / 1268	254 / 1182	265 / 1344	251 / 1449	363 / 1404	291 / 1281	213 / 1059	187 / 1012	251 / 1165	176 / 707
Mrav.	17 / 303	10 / 245	13 / 233	15 / 274	7 / 255	12 / 206	14 / 168	22 / 182	24 / 176	22 / 195
Majet.	1175 / 7628	1344 / 7281	1244 / 6437	910 / 5590	909 / 5275	1143 / 5462	1231 / 4745	851 / 4450	938 / 4119	879 / 3807
Ost.	122 / 485	116 / 491	135 / 486	115 / 535	99 / 446	101 / 518	120 / 593	63 / 640	71 / 670	89 / 510
Zost.	53 / 193	43 / 207	64 / 178	40 / 175	47 / 188	38 / 170	38 / 191	28 / 145	22 / 118	32 / 131
Ekon.	2 / 51	4 / 85	11 / 110	2 / 90	5 / 112	20 / 215	13 / 110	5 / 95	10 / 163	51 / 175
Celk.:	1553 / 9928	1771 / 9491	1732 / 8788	1333 / 8113	1430 / 7680	1605 / 7852	1629 / 6866	1156 / 6524	1316 / 6411	1249 / 5525

Tab. č. 8

rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
deti/ mlad.	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M	D/M
Násil.	167 / 854	156 / 725	141 / 618	136 / 601	147 / 511	115 / 474	114 / 429	88 / 350	57 / 310	76 / 301
Mrav.	21 / 155	22 / 179	36 / 174	21 / 140	38 / 294	46 / 273	24 / 235	27 / 282	28 / 255	28 / 283
Majet.	874 / 3850	876 / 3479	767 / 3354	725 / 2846	690 / 2666	517 / 2295	544 / 2375	536 / 2163	497 / 1696	489 / 1460
Ost.	90 / 565	81 / 538	55 / 495	138 / 439	119 / 410	69 / 334	46 / 314	35 / 260	46 / 274	47 / 217
Zost.	34 / 152	31 / 169	22 / 112	17 / 95	30 / 150	23 / 162	12 / 142	11 / 121	13 / 91	15 / 79
Ekon.	56 / 227	59 / 182	69 / 178	68 / 161	88 / 185	75 / 131	43 / 120	29 / 88	53 / 138	23 / 108
Celk.:	1242 / 5803	1225 / 5269	1090 / 4931	1105 / 4282	1112 / 4216	845 / 3669	783 / 3615	726 / 3264	694 / 2764	678 / 2448

Z absolútnych čísel môžeme vyčítať, že kriminalita detí v roku 1998 bola najvyššou. V roku 2016 zas vykazuje najmenšie číslo. Mladiství boli kriminálne najviac aktívni v roku 1997 a najnižšiu kriminalitu vykazuje rok 2016. Z pohľadu druhu kriminality dominuje opäť majetková kriminalita.

Počet obyvateľstva v roku 2016 v SR dosahoval čísla 5 427 917.¹³⁰ ČR má takmer o polovicu obyvateľstva viac. Konkrétne sa jedná o číslo 10 270 879.¹³¹ Pokiaľ porovnáme absolútne čísla trestnej činnosti za posledných 5 rokov zistíme, že kriminalita detí vzhľadom k podielu počtu obyvateľov v oboch republikách je rovnaká. Výrazný rozdiel však môžeme vidieť u mladistvých, kedy kriminalita v SR nie je pomerná k podielu počtu obyvateľov, ba čo viac, v rokoch 2015 a 2016 dosahuje väčšieho čísla. Tento nepomer môže byť zapríčinený aj tým, že časť mládeže (od 14 do 15 roku veku) bola presunutá pod inú kategóriu. Sú to však dohady, pretože ako som už písala vyššie, štatistiky neuvádzajú dopodrobna vek detí u činov inak trestných a vek mladistvých u previnení.

Štatistiky oboch republík nám ukazujú v oboch prípadoch klesajúcu tendenciu kriminality, ktorej príčinou môže byť aj pokles celkového počtu detí a mladistvých.¹³² SR i cez to všetko pristúpila k zníženiu vekovej hranice, aj keď z hľadiska údajov to nebolo až tak potrebné. Právnu úpravu prispôbila modernej dobe, ktorá stále napreduje a to čo v minulosti bolo neprípustné, dnes je možné.

Rada by som sa vyjadrila k štatistickým údajom pohlavného zneužívania, ktoré ako jediný TČ má špeciálnu vekovú hranicu trestnej zodpovednosti. Tabuľka č. 9¹³³ nám ukazuje jednotlivé roky, v ktorých sa celkovo páchatelia dopustili tohoto TČ bez rozdielu na vek a ďalej absolútne čísla trestnej činnosti u detí a mladistvých. Čísla u detí vykazujú nízku kriminalitu a z hľadiska podielu sa v určitých rokoch jedná o zanedbateľné číslo. Je na škodu, že nie je uvedené, ktoré činy inak trestné boli páchané z tzv. „čistej lásky“ a v akom stave je na tom kriminalita latentná. Môžeme však urobiť niekoľko záverov. Jedným z nich je, že zákonodarcu zníži aj u tohoto TČ vekovú hranicu trestnej zodpovednosti na 14 rokov veku s prihliadnutím na to, že sa jedná o delikt ako fyzického tak i psychického rázu. Zároveň by však bolo vhodné zakotviť privilegovanú skutkovú podstatu pre tých, ktorí pohlavné zneužívanie spáchali z lásky, aby sa predchádzalo prílišnej tvrdosti zákona. Druhou alternatívou je ponechať doterajšiu právnu úpravu a spoliehať sa na to, že deti páchajúce pohlavné zneužívanie nebudú túto trestnú činnosť v neskoršom veku opakovať a zanechať im tak status trestne nezodpovednej osoby. Podľa môjho názoru je dôležité sa pozerieť na následky, ktoré takýto TČ môže zanechať na obetiach trestnej činnosti. Ďalej je nutné dodať, že v systéme trestného zákona v zvláštnej časti radíme TČ pohlavného zneužívania medzi popredné

¹³⁰ ÚRAD VLÁDY SR. *Základné údaje* [online]. vlada.gov.sk, 31. marca 2016 [cit. 9. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.vlada.gov.sk/slovensko/>>.

¹³¹ MINISTERSTVO VNITRA ČR. Počty obyvatel v obcích [online]. mvcr.cz, 1. januára 2017 [cit. 9. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>>.

¹³² ZEMAN, Štefan. Vývoj kriminality mládeže a jej sankcionovania v Slovenskej republike z pohľadu štatistík a aplikačnej praxe s akcentom na restoratívne riešenia. *Trestnéprávní revue*, 2016, č. 6, s. 136-144.

¹³³ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Štatistika kriminality...*

hlavy, a preto z hľadiska pomeriavania ochrany mravného a telesného vývinu kontra ochrana spoločnosti pred takýmto jednaním, by mala mať prednosť spoločnosť, či už z hľadiska represívneho, tak i preventívneho. Alarmujúce sú tiež čísla u mladistvých, ktorí v posledných rokoch presahujú polovicu podielu na spáchaní pohlavného zneužívania. SR by sa mala zamerať na prijatie opatrení, ktoré by viedli k zníženiu podielu mladistvých u previnenia sexuálneho zneužívania.

Tab. č. 9

TČ pohlavné zneužívanie	Celková trestná činnosť	deti		mladiství	
		počet činov inak trestných	podiel na tr. činnosti v %	počet previnení	podiel na tr. činnosti v %
1997	540	17	3,15	288	53,33
1998	465	9	1,93	228	49,01
1999	476	11	2,31	211	44,33
2000	561	13	2,31	255	45,45
2001	505	6	1,19	216	42,77
2002	409	10	2,44	169	41,32
2003	334	8	2,40	135	40,41
2004	378	17	4,50	153	45,81
2005	311	19	6,10	139	44,69
2006	335	11	3,28	159	47,46
2007	285	13	4,56	115	40,35
2008	299	10	3,34	128	42,80
2009	330	26	7,88	136	41,21
2010	301	12	3,99	121	40,20
2011	447	25	5,59	239	53,47
2012	417	20	4,80	236	56,59
2013	385	16	4,16	212	55,06
2014	456	23	5,04	254	55,70
2015	407	13	3,19	225	55,28
2016	419	17	4,06	239	57,04

5 Postoje a úvahy de lege ferenda

Prvotný kontakt s kriminalitou mládeže má často dopad na ich budúcnosť. Pri jednaní v rozpore s právnymi normami dochádza k ich nerešpektovaniu a budovaniu si nesprávneho postoja voči nim. Mladistvý, resp. osoby mladšie, sú vo veku, v ktorom štát môže ľahšie formovať ich právne a morálne povedomie. Zároveň tento vek so sebou prináša fakt, že dochádza k väčšej náchylnosti na opätovné páchanie trestnej činnosti, pokiaľ sa v prvotnom kontakte s kriminalitou neodstránia vhodnými prostriedkami nápravy protispoločenské zlozvyky.¹³⁴ Do popredia sa nám dostáva vplyv restoratívnej justície, ktorá sa následne premieta do ustanovení trestného zákona. Jej snahou je zabezpečenie individuálneho prístupu, obnova narušených vzťahov a náprava páchatel'ov. Z hľadiska mladistvého je potom dôraz kladený na výchovné zabezpečenie.¹³⁵ K výchovnému zabezpečeniu sa vyjadril aj Nejvyšší soud ČR, ktorý vo svojom rozhodnutí vyslovil, že prvoradým účelom trestu je zabezpečenie výchovy mladistvého v riadne pracujúceho človeka.¹³⁶ Zároveň je nutné dodať, že pri ukladaní opatrení sú trestné opatrenia brané ako *ultima ratio*. Hlavne trest odňatia slobody má nepriaznivý vplyv na mladistvých, pretože sa jedná o osoby, ktorých fyzický a psychický vývoj ešte nie je ukončený.¹³⁷

Pri úvahách nad stanovením vekovej hranice je potrebné brať ohľad na restoratívnu justíciu. Na to, aby došlo k obnove narušených sociálnych vzťahov a náprave páchatel'a sa vyžaduje do tohoto procesu zapojenia širokého okruhu osôb, či už sa jedná o obeť, samotného páchatel'a, ale i celého spoločenstva.¹³⁸ K obnove a náprave účinnejšie dôjde v nižšom veku než u osôb, u ktorých sa prejavia prvé náznaky puberty. Dnešné osoby vo veku 15 roku nemožno pokladať za rovnocenné pätnásťročným osobám z pred desiatich rokov. Tak ako kedysi uviedol bývalý minister spravodlivosti ČR Pavel Nemec, že problém detskej kriminality nebude vyriešený len znížením vekovej hranice, ale samotné zníženie je vhodnou reakciou na vývoj detí, ktorých psychický a fyzický vývoj sa urýchľuje.¹³⁹ Naproti tomu Solil vo svojom článku uviedol, že veková hranica

¹³⁴ ZEMAN, Štefan. Vývoj kriminality ..., s. 136-144.

¹³⁵ ZEMAN, Štefan. Majetková kriminalita mládeže v Slovenskej republike – kriminologické a trestnoprávne aspekty. *Trestnéprávní revue*, 2016, č. 2, s. 32-40.

¹³⁶ rozsudok Nejvyššího soudu zo dňa 11 decembra 1968, sp. Zn. 7 Tz 76/68

¹³⁷ JALČ, Adrián. Trestné súdnictvo a väzba mladistvých. *Trestnéprávní revue*, 2013, č. 11-12, s. 255-259.

¹³⁸ ZEMAN, Štefan. Vývoj kriminality ..., s. 136-144.

¹³⁹ KREJČÍŘIKOVÁ, Kateřina. Hranice trestní odpovědnosti mladistvých ve vybraných zemích. *Státní zastupitelství*, 2008, č. 5, s. 36-44.

taká aká je dnes, má svoje opodstatnenie z vžitej tradície. Sympatizuje s odporcami a s názorom, že je potrebné chrániť osoby, ktoré sú vo vývine pomalšie.¹⁴⁰

V roku 2010 sa konal v rámci ČR prieskum medzi sudcami a štátnymi zástupcami. Mimo iné sa mali vyjadriť k optimálnej vekovej hranici trestnej zodpovednosti (tab. č. 10). Necelé dve tretiny zvolili vekovú hranicu trestnej zodpovednosti na 15 rokov. V prípade zvolenia hranice inej, takmer jedna pätina zvolila hranicu 14 rokov veku. Pri kombinácii viacerých vekových hraníc sa vyskytli názory na zníženie vekovej hranice u zvlášť závažných zločinov a podľa rozumovej a mravnej vyspelosti na 14 rokov veku a dokonca u niektorých na 13 rokov veku, v ostatných prípadoch by sa ponechala hranica na 15 roku veku.¹⁴¹ Pozitívom je, že zníženie vekovej hranice nie je zatracované z pohľadu odborníkov z praxe.

Tab. č. 10

súčasná hranica trestnej zodpovednosti	64%
iná veková hranica	17%
kombinácia viacerých vekových hraníc	19%

Súhlasím s názorom, že niektoré osoby mladšie ako 15 rokov sú dostatočne rozumovo a mravne vyspelé a zároveň, že je potrebné osobám „zaostalejším“ poskytnúť ochranu. Na tomto mieste preto zosumarizujem už v predošlých kapitolách jednotlivé návrhy na riešenie. Vhodné by bolo, aby došlo k zníženiu vekovej hranice u tých, ktorí sú rozumovo a mravne vyspelí. Táto vyspelosť by sa od 14 do 15 roku skúmala obligatórne, aby sa zaistila ochrana tým, ktorí vo svojom vývine nedosiahli požadovanej úrovne. Zníženie vekovej hranice tak môže byť učené obecne alebo len u niektorých TČ, resp. TČ podľa typu závažnosti. Špeciálne vekové hranice by boli potom u činov inak trestných (po zavedení už previnenie), ktorých sa dnešné osoby mladšie ako 15 rokov dopúšťajú väčšej trestnej činnosti. Zároveň by bolo zavedené privilegované skutkové podstaty obsahujúce znak (napr. pokiaľ sa dopustila osoba mladšia ako 14 rokov...), ktorý by typizoval menšiu závažnosť tohoto činu. Nie je taktiež vylúčené stanoviť taxatívne, ktoré trestné opatrenia im nemôžu byť ukladané, aby nedochádzalo napr. k negatívnemu vplyvu ukladania trestného opatrenia odňatia slobody, resp. ukladania trestného opatrenia odňatia slobody so zabezpečením povinnej školskej dochádzky, i keď tento problém SR vyriešila zabezpečením vzdelávania

¹⁴⁰ SOLIL, Jiří. *Veková hranica trestní zodpovědnosti v českých zemích* [online]. pravni prostor.cz, 16. apríla 2014 [cit. 18. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.pravni-prostor.cz/clanky/trestni-pravo/vekova-hranice-trestni-odpovednosti-v-ceskych-zemich>>.

¹⁴¹ DIBLÍKOVÁ, Simona. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, č. 9, s. 213-217.

vykonávajúceho sa v oddelenej triede základnej školy, strednej školy v ústave alebo v rámci individuálneho vzdelávania. Negatívom však je, že v prípade TČ, ktoré budú u osôb mladších ako 14 rokov beztrestné, dôjde k rozštiepeniu a neprehľadnosti právnej úpravy a nemožnosti trestne stíhať rozumovo a mravne vyspelé. Toto riešenie považujem len za dočasný kompromisný krok, ktorý by platil len krátku dobu. Obecné stanovenie vekovej hranice by bolo prehľadnejšie. Zákonomdarca by tak mohol stanoviť jednotlivé podmienky znižujúce nepriaznivé dopady na novo stanovených mladistvých (napríklad v podobe privilegovaných skutkových podstát alebo trestnosť len u zvlášť závažných TČ).

Navrhujem preto, aby ustanovenia § 25 TZ znelo nasledovne: „(1) Kdo v době spáchání činu nedovrřil čtrnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný. (2) U mladistvého, který v době činu nepřekročil patnáctý rok svého věku, je potřebné vždy zkoumat rozumovou a mravní vyspělost, zda byl způsobilý rozpoznat protiprávnost svého činu a zda byl způsobilý ovládnout své jednání.” So zmenou ustanovenia TZ ČR by potom bolo nutné prispôbiť znenie ostatných ustanovení v ZSM.

Záver

Určenie dolnej vekovej hranice trestnej zodpovednosti má významné postavenie z hľadiska právnej istoty občanov a určenia momentu, kedy je možné stanoviť povinnosť niesť nepriaznivé trestnoprávne dôsledky. Úlohou štátu je potom stanoviť takú hranicu, ktorá nie je dostatočne nízka. Obecne je známe, že v rámci Európskej únie sa stretávame s rôznymi vekovými hranicami a neexistuje predpis, ktorý by stanovil v tomto smere jednotnosť. Je tomu tak preto, že každý štát vychádza z určitej histórie, tradície a iných faktorov, ktoré v danom štáte ovplyvňujú jej právnu úpravu. V rámci Československa sme sa stretli s vekovou hranicou trestnej zodpovednosti od 14. roku veku. Po jej zvýšení TZ 50 neustále prebiehali diskusie, že takto novo stanovená hranica by sa mala znížiť. Vytvorili sa dva tábory, ktoré zhromažďujú argumenty pre a proti. Otázka vekovej hranice sa tak stala otázkou politickou a je nutné si uvedomiť, že by sa malo skôr jednať o otázku, o ktorej by rozhodovali odborníci z trestného práva, oboru psychológie a iní, k tomu kompetentní.

Jedným z častých argumentov je zvýšená kriminalita mládeže. Jedná sa o veľký omyl, ktorý v tejto práci bol vyvrátený v kapitole 4. Trestná činnosť mladistvých má klesajúcu tendenciu. V tomto smere je však dôležité, aby sa štát neuspokojil so stavom taký, aký je a snažil sa neustále o to, aby klesajúci trend bol udržaný, resp. aby sa ešte viac znížil. Odpoveď na otázku, či je zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti v ČR vzhľadom ku klesajúcej tendencii kriminality mládeže nutné alebo vhodné, je jednoznačná. Absolútne čísla nám ukazujú, že v minulosti táto potreba bola, v súčasnosti však nie. Nesporné je, že v súčasnosti dochádza k väčšej benevolentnosti voči mládeži. Otvárajú sa nové možnosti, ktoré zo sebou prinášajú i negatívne ovplyvňovanie mládeže a zavádzajú sa nové druhy kriminality. ČR patrí medzi krajiny s vyššou vekovou hranicou a mala by sa preto zamyslieť, či by už nemalo dôjsť po viac ako päťdesiatich rokoch k zmene vekovej hranice vzhľadom k pokroku, modernizácii doby a v inom chápaní výchovy mládeže ako v minulosti. Vhodnosť vidím taktiež v preventívnom účinku. Montesquieu raz vyslovil citát: „*Múdry vládca má kriminalite predchádzať, aby nemusel naprávať škody, ktoré spôsobila.*“ Štát je zodpovedný za budúci vývoj kriminality, a preto sa musí zameriavať na formy a prejavy sociálne patologických javov u mládeže a zároveň musí pôsobiť ako ochranca práv a oprávnených záujmov detí a mladistvých. Charakter zamerania sa na určité formy a prejavy nesmie byť len represívny či reštriktívny, mal by byť v prvom rade preventívny, resp. resocializačný.¹⁴² Mám za to, že ak by došlo k zníženiu vekovej hranice trestnej zodpovednosti na 14 rokov veku, došlo by viac

¹⁴² NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie...*, s. 452.

k naplneniu cieľu, ktorým je predchádzanie a zamedzovanie trestnej činnosti. Osoby vo veku 14 rokov by jednali už pod hrozbou opatrení a nie pod vedomím, že nie je sú trestne zodpovedné. Ved' trestá sa, aby nebolo páchané zlo.¹⁴³ Zároveň však ukladanie opatrení môžeme chápať aj z výchovného pôsobenia. Osoby mladšie sú ľahšie ovplyvniteľné. Je možné s nimi viac pracovať a výchovné pôsobenie bude mať na nich lepší vplyv než na osoby, ktoré sa dostávajú do pubertálneho veku, ku ktorému dochádza v súčasnosti skôr. Okrem zníženia by však bolo vhodné, aby štát využil ďalšie nástroje a dopomohol tak prevencii hlavne so zameraním na školské zariadenia. Určité faktory však ovplyvniť nemôže. Do tohto procesu by mala preto zapojiť celá spoločnosť vrátane médií, ktoré častokrát stoja v pozícii negatívneho faktora. Táto myšlienka môže byť pre niekoho utopistická, ale pokiaľ sa budeme zaoberať tým, že sa to nedá, tak skutočne sa nič nezmení.

Inšpiratívnym zdrojom v určitej miere pre ČR by sa mohla stať slovenská právna úprava. SR pristúpila k reforme trestného práva skôr než ČR. Pri porovnávaní kriminality môžeme urobiť záver s prihliadnutím k počtu obyvateľov, že tendencia je v oboch krajinách podobná. Aj cez nepotrebnosť zmeny (klesajúca tendencia kriminality) vekovej hranice došlo v SR k jej zníženiu na 14 rokov veku. Už v roku 2005 SR učinila záver o vhodnosti zmeny s prihliadnutím na modernú dobu, zrýchlený vývoj mládeže, iný životný štýl, materiálne podmienky, tempo a úroveň vzdelávania a prístup k informáciám apod.¹⁴⁴ Nemožno však absolútne tvrdiť, že právna úprava je komplexne inšpiratívna. Úprava mládeže sa dodnes nachádza súčasťou TZ SR. Z hľadiska prehľadnosti a určitej systematiky by sa naopak SR mala inšpirovať ČR a vytvoriť tak samostatný zákon. Konanie vo veciach mladistvých je postavené na zvláštnych zásadách a výnimkách, preto prijatie takéhoto zákona je viac než žiadúce. Inšpiráciou by preto mali byť len ustanovenia týkajúce sa trestnej zodpovednosti s výnimkou ustanovenia § 22 odst. 2 TZ SR, ktorý zavádza špeciálnu vekovú hranicu pre TČ sexuálneho zneužívania. Toto riešenie sa javí ako nešťastné vzhľadom k tomu, že je v rozpore s účelom a cieľom jej obecného zníženia. Z dôvodovej správy¹⁴⁵ nám vyplýva, že k zníženiu vekovej hranice trestnej zodpovednosti došlo na základe väčšej kriminality mladistvých a v dôsledku modernizácie doby, ktorá ovplyvňuje ich vývoj. Podľa môjho názoru sem spadajú všetky oblasti a to aj oblasť sexuálna (čo dokazuje pomerne vysoká kriminalita mládeže v tab. č. 9). Právna úprava na jednej strane chráni mravný a telesný vývoj, na strane druhej vytvorila vákuum beztrestnosti medzi inými previneniami trestnými od 14. rokov veku a previnením

¹⁴³ Punitur, ne peccetur.

¹⁴⁴ VLÁDA SR. *Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona č. 300/2005...*

¹⁴⁵ ÚRAD VLÁDY SR. *Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona č. 300/2005...*

sexuálneho zneužívania trestného od 15. roku veku. Ďalej je potrebné si uvedomiť, že TČ sexuálneho zneužívania je zakotvený v popredných hlavách, ktoré vyžadujú zvýšenú ochranu objektu a je činom fyzického, ale i psychického rázu. Na druhej strane obrovským prínosom by mohlo byť ust. § 95 odst. 1 TZ SR v spojení s § 338 TP SR. Zakotvenie obligatórneho skúmania rozumovej a mravnej vyspelosti u osôb medzi 14 a 15 rokom veku by odstránilo obavy týkajúce sa trestnosti osôb zaostalejších než ich rovesníci a zároveň by takto stanovená právna úprava zabezpečila trestnú zodpovednosť i u osôb mladších ako 15 rokov, ktorí by boli rozumovo a mravne vyspelí. V súčasnej situácii nevieme ako sa k danému problému zákonodarca postaví, v budúcnosti však môžeme očakávať, že k zmene vekovej hranice trestnej zodpovednosti v konečnom dôsledku dôjde.

Zdroje

Monografie

- DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminológia*. 2. Vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 351 s.
- DOKTOR, Deodatus. *A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről, 1878. évi V. T.* CZ, Budapest: Hoffman és Molnár, 1884. 68 s.
- INSTITUTE PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *Slovenský trestní řád*. 1.vydanie. Praha: Vydavatelství Kufr, 2006. 284 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydanie. Praha: Leges, 2016. 976 s.
- JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, s poznámkami a judikaturou*. 1. vydanie. Praha: Linde, 2004. 144 s.
- KALLAB, Jaroslav. *Stručný výklad zákona z 11. března 1931, č. 48 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží*. Brno: Nákladem Čs. Akad. Spolku Právníků v Brně, 1931. 39 s.
- KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2005. 568 s.
- LEPAŘ, Mojmir. *Grégrova sbírka zákonů č. 15: Trestní zákon ze dne 27. května 1852, čís. 117 ř. z. se zákonem na ochranu republiky a dodatky*. 12. vydanie. Praha: Knihotiskárna dr. ed. Grégra a syna, 1936. 340 s.
- LORTIE, Serge a kol. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců a Ministerstvo spravedlnosti Kanady, 2000. 319 s.
- MIŘIČKA, August, SOLNAŘ, Vladimír. *Nová úprava trestního soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Melantrich a.s., 1939. 233 s.
- NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. 3. vydanie. Praha: ASPI, 2008. 528 s.
- NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné. 1.Obecná část*. 3. vydanie. Praha: Codex, 1997. 328 s..
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. Vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 1052 s.
- VRŠANSKÝ, Peter a kol. *Judikatura Európskeho súdu pre ľudské práva k vybraným článkom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobód*. 1. vydanie. Bratislava: Mabag spol. s r. o., 2001. 64 s.

- ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1.vydanie. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997. 247 s.

Komentáře

- BURDA, Eduard a kol. *Trestný zákon. Osobitná část. Komentár. II. diel*. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 1608 s.
- BURDA, Eduard a kol. *Trestný zákon. Všeobecná část. Komentár. I. diel*. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010. 1130 s.
- ČENTÉŠ, Jozef. *Trestný zákon s komentárom*. Žilina: Vydavateľ Poradca podnikateľa, 2006. 624 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. Vydanie. Praha: Leges, 2016. 1280 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 968 s.
- ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. 312 s.

Odborné časopisy

- DIBLÍKOVÁ, Simona. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, č. 9, s. 213-217.
- FRYŠTÁK, Marek. Je snížení věkové hranice vzniku trestní odpovědnosti dostatečným řešením dětské kriminality? *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2006, roč. 14, č. 1, s. 9-13.
- JALČ, Adrián. Trestné súdnictvo a väzba mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2013, č. 11-12, s. 255-259
- KREJČÍŘÍKOVÁ, Kateřina. Hranice trestní odpovědnosti mladistvých ve vybraných zemích. *Státní zastupitelství*, 2008, č. 5, s. 36-44.
- REPKOVÁ, Eva. Abort a infanticídium v novovekom uhorskom trestnom práve. *Societas et iurisprudentia*, 2014, roč. 2, č. 1, s. 147-173.
- ZEMAN, ŠTEFAN. Majetková kriminalita mládeže v Slovenskej republike – kriminologické a trestnoprávne aspekty. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 2, s. 32-40.

- ZEMAN, Štefan. Vývoj kriminality mládeže a jej sankcionovania v Slovenskej republike z pohľadu štatistík a aplikačnej praxe s akcentom na restoratívne riešenia. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 6, s. 136-144.

Právne predpisy

- aktuálne znenie: návrh trestného zákona zo dňa 24. 5. 2016 č. tlače 817.
- aktuálne znenie: vyhláška č. 368/2008 Z.z., Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody.
- aktuálne znenie: zákon č. 218/2003 Sb., o zodpovednosti mládeže za protiprávny čin a o súdnictví vo veciach mládeže a o zmene niektorých zákonov.
- aktuálne znenie: zákon č. 561/2004 Sb., o predškolskom, základnom, strednom, vyššom odbornom a inom vzdelávaní.
- aktuálne znenie: zákon č. 300/2005 Z.z. trestný zákon, v znení neskorších predpisov.
- aktuálne znenie: zákon č. 301/2005 Z.z. trestný poriadok, v znení neskorších predpisov.
- aktuálne znenie: zákon č. 475/2005 Z.z., o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- aktuálne znenie: zákon č. 245/2008 Z.z., o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- aktuálne znenie: zákon č. 40/2009 Sb., trestný zákon.
- historická verzia: nařízení říšského ministra spravedlnosti č. RP32/39, o německém soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 14. 4. 1939.
- historická verzia: návrh trestného zákona zo dňa 10. 1. 2006 č. tlače 219.
- historická verzia: pozmeňovací návrh k návrhu trestného zákonníka zo dňa 1. 2. 2006 č. tlače 219.
- historická verzia: zákon o soudnictví nad mládeží z 16. února 1923 (RGBl. I, 135,252).
- historická verzia: zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží.
- historická verzia: zákon č. 86/1950 Zb., trestný zákon.
- historická verzia: zákon č. 140/1961 Zb., trestný zákon, účinný ke dni 1. 1. 1962.

Judikatúra

- rozsudok Nejvyššího soudu zo dňa 11. decembra 1968, sp. zn. 7 Tz 76/68
- rozsudok Nejvyššího soudu zo dňa 29. marca 1971, sp. zn. 11 Tz 17/71

- uznesenie Nejvyššího soudu ČR zo dňa 27. septembra 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

Internetové stránky

- ČT24. *Dětsí zločinci možná půjdou za mříže. Poslanci navrhnou snížení věku trestní odpovědnosti* [online]. ceskatelevize.cz, 8 marca 2016 [cit. 14. februára 2017]. Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1717822-detsti-zlocinci-mozna-pujdou-za-mrize-poslanci-navrhnuji-snizeni-veku-trestni>>.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Počty obyvatel v obcích* [online]. mvcr.cz, 1. januára 2017 [cit. 9. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>>.
- MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Štatistika kriminality v Slovenskej republike*. www.minv.sk, [cit. 7. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-csv>>.
- POLICIE ČR. *Statistické přehledy kriminality* [online]. policie.cz, [cit. 5. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>.
- POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. *Sněmovní tisk č. 817* [online]. psp.cz, 14. februára 2017 [cit. 14. februára 2017]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=817>>.
- SENÁT ČR. *Zpráva o činnosti Senátu za rok 2009* [online]. senat.cz, [cit. 14. februára 2017]. Dostupné na <http://www.senat.cz/cinnost/zpravy/vyrzpr2009/index.php?ke_dni=18.12.2016&O=10>.
- SOLIL, Jiří. *Věková hranice trestní zodpovědnosti v českých zemích* [online]. pravni prostor.cz, 16. apríla 2014 [cit. 18. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/vekova-hranice-trestni-odpovednosti-v-ceskych-zemich>>.
- SURMÁNEK, Erik. *Sexuálne zneužívanie uskutočňované mladistvými – úvahy de lege ferenda* [online]. ulpianus.sk, 25. októbra 2015 [cit. 1. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.ulpianus.sk/blog/sexualne-zneuzivanie-uskutocnovane-mladistvymi-de-lege-ferenda/>>.
- ÚRAD VLÁDY SR. *Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona č. 300/2005 Z. z. trestný zákon*. [online]. zakony.judikaty.info.sk, 23. februára 2005 [cit. 1. marca 2017]. Dostupné na <<http://zakony.judikaty.info/predpis/zakon-300/2005/audit-dovodove-spravy>>.

- ÚRAD VLÁDY SR. *Základné údaje* [online]. vlada.gov.sk, 31. marca 2016 [cit. 9. marca 2017]. Dostupné na <<http://www.vlada.gov.sk/slovensko/>>.
- VACULÍK, Radim. *Právo: Pospíšil chce soudit už čtrnáctileté děti* [online]. portal.justice.cz, 15. marca 2007 [cit. 14. februára 2017]. Dostupné na: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=378&d=147197>>.
- VANTUCH, Pavel. *Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb.* [online]. pravnicradce.ihned.cz, 21. oktobra 2009 [cit. 14. februára 2017]. Dostupné na <<http://pravnicradce.ihned.cz/c1-38730700-novy-trestni-zakonik-c-40-2009-sb>>.
- VLÁDA ČR. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon* [online]. psp.cz, 23. mája 1950 [cit. 28. februára 2017]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_10.htm>.
- VLÁDA ČR. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.* [online]. psp.cz, 20. oktobra 1961 [cit. 28. februára 2017]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_10.htm>.
- VLÁDA ČR. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 218/2004 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže.* [online]. psp.cz, 22. januára 2003 [cit. 28. februára 2017]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>>.

Zhrnutie

Diplomová práca sa zaoberá posúdením, či je zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti v ČR vzhľadom ku klesajúcej tendencii kriminality mládeže nutné alebo vhodné. Začiatok práce je venovaný historickému vývoju od vzniku prvej Československej republiky, kedy počiatok vekovej hranice trestnej zodpovednosti bol stanovený od 14. roku veku. Ďalej sú rozobrané zmeny v právnej úprave až do súčasnosti a vysvetlené jednotlivé pojmy súvisiace s trestnou zodpovednosťou. Časť práce je venovaná návrhom na zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti, ktoré sa doposiaľ stretli s neúspechom. Základom práce je komparácia trestnej zodpovednosti v ČR a SR, pretože SR má vekovú hranicu trestnej zodpovednosti stanovenú od 14 roku veku. Autorka práce poukazuje na pozitíva a negatíva slovenskej právnej úpravy a zároveň odporúča riešenia pre budúcu právnu úpravu v ČR v spojení s inšpiráciou právnej úpravy v SR. Práca taktiež obsahuje analýzu kriminality mládeže v oboch republikách, kde na základe štatistických údajov, autorka poukazuje na absolútne čísla trestnej činnosti páchané deťmi a mladistvými páchatelmi. Analýza poukazuje i na jednotlivé druhy kriminality. V prípade SR je spracovaná samostatne analýza TČ sexuálneho zneužívania, u ktorého je veková hranica v SR ako u jediného TČ, stanovená na 15 rokov.

Abstract

The thesis deals with assessment, if it is necessary to decrease age of criminal responsibility in Czech Republic. The first chapter is dedicated to the history since the establishment of the first Czechoslovak Republic, when the age of criminal responsibility was set to 14 years of age. Furthermore this diploma thesis analyses changes in the legislation and explains the basic concepts of criminal responsibility. Part of the thesis contains unsuccessful proposals to decrease the age of criminal responsibility. The basis of this thesis is the comparison of criminal responsibility in Czech Republic and Slovakia, because legislation of Slovakia sets the age of criminal responsibility to 14 years of age. The author of this thesis refers to pros and cons of Slovak legislation and also recommends solutions for future legislation in Czech Republic with regards to legislation in Slovakia. The thesis also provides an analysis of juvenile delinquency of both republics. The author refers to statistical data of crime committed by children and young offenders. The analysis contains types of crime and analysis of felony sexual abuse in Slovakia. In this case Slovakia has set criminal responsibility age to 15 years.

Zoznam kľúčových slov

Trestná zodpovednosť, veková hranica trestnej zodpovednosti, historický vývoj vekovej hranice trestnej zodpovednosti, právna úprava trestnej zodpovednosti v ČR a SR, dieťa, mladistvý, mládež, analýza kriminality mládeže, právna úprava de lege ferenda.

Key words

Criminal responsibility, age of criminal responsibility, history of criminal responsibility, legislation of criminal responsibility in the Czech Republic and Slovakia, child, juvenile, youth, analysis of juvenile delinquency, legislation de lege ferenda.